

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В.о.завідувача кафедри
Кожина Алла Василівна

“ ” _____ 2024р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ “МАГІСТР”
спеціальності 281 “Публічне управління та адміністрування” освітньо-
професійної програми «Менеджмент в органах публічного управління»

Тема: “ПОЛІТИКА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В
УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ”

Виконавець: студент групи М-281-23-ММУШ Глінський Ігор Юрійович

Керівник: д. держ. упр., професор Марушева Олександра Анатоліївна

Нормоконтролер: _____ Марушева О.А.

Київ 2024

Кожина Алла
Василівна
Ідентифікаційний
код
2686200868

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:

В.о. завідувача кафедри

_____ Алла КОЖИНА

« _____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи (проєкту)

Глінського Ігоря Юрійовича

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту): «ПОЛІТИКА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ» затверджена наказом ректора від 15.10.2024 року № 2241/ст.

2. Термін виконання роботи (проєкту): з 15.10.2024 р. по 25.11.2024 р.

3. Вихідні дані по роботі (проєкту):

- Сутність та класифікація бідності, нерівності.
- Аналіз політики подолання бідності та нерівності в Україні.
- Виклики подолання бідності в Україні під час дії воєнного стану.
- Адаптація міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності в Україні.

4. Зміст пояснювальної записки: Здійснено оцінку наукових праць, інформаційних, аналітичних джерел та статистичних даних. Проведений аналіз сучасних підходів до подолання бідності та нерівності. Оцінено загрози, які виникають на шляху подолання бідності та нерівності, зокрема, під час дії воєнного стану. Розглянуто шляхи удосконалення політики подолання бідності та нерівності.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: 1 рис.,
1 табл.

6. Календарний план-графік:

№ з/п	Графік виконання роботи	Строк виконання	Фактичне виконання
1.	Розроблення детального плану роботи	17.10.2024	17.10.2024
2.	Підготовка Розділу 1	27.10.2024	27.10.2024
3.	Підготовка Розділу 2	10.11.2024	10.11.2024
4.	Підготовка Розділу 3	18.11.2024	18.11.2024
5.	Підготовка Вступу, Висновків та Анотації	24.11.2024	24.11.2024
6.	Надання завершеної роботи науковому керівнику для перевірки	25.11.2024	25.11.2024

7. Дата видачі завдання: «15» жовтня 2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту): _____ Марушева О.А.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання: _____ Глінський І.Ю.
(підпис здобувача вищої освіти) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Політика подолання бідності та нерівності в Україні під час дії воєнного стану»: 88 с., 1 рис., 1 табл., 61 літературне джерело.

Об'єкт дослідження: політика подолання бідності та нерівності в Україні.

Мета роботи: теоретичне обґрунтування подолання бідності та нерівності та розроблення практичних рекомендацій для подолання бідності та нерівності в Україні під час дії воєнного стану.

Методи дослідження: проведення аналізу наукових праць, порівняльного аналізу, метод моделювання, прогнозування, узагальнення та систематизація.

Результати магістерської роботи рекомендується використовувати під час проведення наукових досліджень та в практичній діяльності фахівців з публічного управління та адміністрування в сфері соціальної політики.

БІДНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ, ВОЄННИЙ СТАН, ПОЛІТИКА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ, СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, ЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ.....	12
1.1. Сутність поняття бідності та соціальної нерівності: визначення та класифікація.....	12
1.2. Основні чинники виникнення та поглиблення соціальної нерівності.....	19
1.3. Міжнародні підходи до боротьби з бідністю та їх адаптація в українських умовах.....	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....	34
2.1. Нормативно-правове регулювання соціальної політики щодо подолання бідності в Україні.....	34
2.2. Сучасний стан та динаміка бідності та нерівності в Україні у період дії воєнного стану.....	44
2.3. Вплив військового конфлікту на соціально вразливі групи населення: внутрішньо переміщені особи, ветерани, малозабезпечені сім'ї.....	50
Висновки до розділу 2.....	53
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	57
3.1. Рекомендації щодо покращення соціального захисту вразливих верств населення.....	57
3.2. Можливості адаптації міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності.....	62
3.3. Стратегічні напрямки зменшення бідності та соціальної нерівності в Україні під час дії воєнного стану та після його припинення чи скасування.....	67

Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми залишалась нагальною в різні частини, але стає ще більше актуальною в умовах сучасних викликів, спричинених повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, суспільство стикається з надзвичайними економічними, соціальними та політичними потрясіннями. Одним із найбільш вагомих негативних наслідків воєнного стану є стрімке зростання рівня бідності та соціальної нерівності. Війна зумовлює значне зниження рівня життя населення, руйнування житлових та нежитлових будинків та інфраструктури, втрату робочих місць, масову внутрішню та зовнішню міграцію, а також загальну економічну нестабільність. Саме тому розроблення дієвих стратегій подолання бідності та зменшення соціальної нерівності стає одним із ключових завдань соціальної політики України.

Актуальність дослідження зумовлена кількома основними причинами. По-перше, війна створює нові виклики для економічної політики, оскільки ресурси країни перенаправляються на підтримку обороноздатності та забезпечення базових потреб населення в умовах дії воєнного стану. Це значно знижує можливості держави ефективно реагувати на соціальні проблеми, що виникають у зв'язку з погіршенням економічної ситуації. У таких умовах особливо важливим є вивчення механізмів підтримки найбільш вразливих верств населення - внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, малозабезпечених родин, осіб з інвалідністю тощо. Важливо розуміти, які саме інструменти можуть бути використані для того, щоб мінімізувати вплив кризи на ці групи, а також забезпечити їм належний рівень соціального захисту.

По-друге, Україна вже багато років стикається з проблемою соціальної нерівності, що посилюється під час кризи. В умовах війни розрив між різними соціальними групами лише збільшується, адже багатші верстви населення мають більші можливості для захисту своїх інтересів, тоді як бідніші залишаються найбільш вразливими до економічних потрясінь. Поглиблення нерівності несе загрозу для соціальної стабільності, що може ускладнити

відбудову країни після завершення бойових дій. Тому актуальність дослідження полягає у необхідності розроблення політик, які не лише сприятимуть подоланню бідності, але й зменшать рівень соціальної нерівності, забезпечуючи рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх громадян.

По-третє, важливим аспектом є те, що в умовах воєнного стану політика подолання бідності потребує врахування нових реалій. Це, зокрема, зміна структури зайнятості, врахування міграційних процесів, руйнування інфраструктури, а також необхідність адаптації економічних і соціальних програм до умов війни. Багато людей, які втратили роботу або були змушені покинути свої домівки, потребують не лише матеріальної допомоги, але й підтримки в реінтеграції в економічне життя. Таким чином, на перший план виходять питання розробки ефективних програм зайнятості, перекваліфікації, стимулювання малого та середнього бізнесу, що допоможуть стабілізувати економічне становище населення. Важливо враховувати міжнародний досвід таких кризових ситуацій і можливості його адаптації в українському контексті.

Четвертий аспект актуальності дослідження полягає в необхідності вивчення міжнародних практик боротьби з бідністю та нерівністю в умовах воєнних конфліктів і кризових ситуацій. Світовий досвід свідчить про різні підходи до вирішення таких проблем, від масштабних соціальних програм до точкових заходів, спрямованих на підтримку конкретних груп населення. Дослідження цих практик дозволить віднайти механізми адаптації їх до українських реалій, враховуючи особливості вітчизняної економіки та соціальної структури. Зокрема, міжнародна допомога та фінансування можуть стати вагомим чинником у подоланні бідності, проте це потребує розроблення механізмів ефективного використання цих ресурсів.

Окремої уваги заслуговує вплив внутрішньо переміщених осіб на соціальну політику держави. Наразі кількість внутрішньо переміщених осіб є дуже значною, що створює нові виклики для системи соціального захисту в нашій державі. Ці люди потребують не лише тимчасового житла, але й постійної підтримки в інтеграції в нові громади, забезпечення доступу до

медицини, освіти, ринку праці тощо. У такій ситуації важливо розробити комплексні стратегії, які б охоплювали всі ці аспекти та допомогли внутрішньо переміщеним особам повернутися до нормального життя.

Нарешті, дослідження політики подолання бідності в умовах війни є важливим не тільки в короткостроковій перспективі, але й для майбутньої відбудови України. Очевидним є факт, що після закінчення війни країна стикнеться з масштабними викликами у сфері економіки та соціального забезпечення. Створення ефективних політик подолання бідності під час воєнного стану стане основою для швидкого відновлення економічної стабільності після завершення бойових дій. Успішна реалізація цих політик сприятиме зменшенню соціальної напруги, підвищенню рівня життя населення та забезпеченню сталого розвитку країни у майбутньому.

Мета полягає у теоретичному обґрунтуванні політики подолання бідності та нерівності в Україні під час дії воєнного стану та розробленні практичних рекомендацій для ефективної її реалізації.

Завдання дослідження охоплюють:

- Проаналізувати теоретичні підходи до визначення бідності та соціальної нерівності в сучасних економічних умовах.
- Виявити чинники, що спричиняють зростання бідності та поглиблення нерівності в Україні під час воєнного стану.
- Дослідити механізми соціальної підтримки, які застосовуються державою для подолання бідності в умовах воєнного стану.
- Розробити рекомендації щодо вдосконалення державної політики з подолання бідності та зменшення нерівності в умовах воєнного стану.
- Визначити перспективи реалізації стратегій зменшення соціальної нерівності та боротьби з бідністю після завершення воєнних дій і під час відбудови України.

Об'єкт дослідження - політика подолання бідності та нерівності в Україні.

Предмет дослідження - політика подолання бідності та нерівності в Україні під час дії воєнного стану.

Методи дослідження були спрямовані на аналіз механізмів подолання бідності і соціальної нерівності в умовах воєнного стану.

У процесі дослідження політики подолання бідності та нерівності в Україні під час дії воєнного стану застосовано широкий спектр методів наукового пізнання. Методи аналізу та синтезу дозволили вивчити складні явища бідності та нерівності, розділивши його на окремі елементи. Завдяки цьому вдалося дослідити чинники, що спричиняють зростання бідності, оцінити нормативно-правову базу України, а також виявити вплив воєнних дій на різні верстви населення з урахуванням демографічних, територіальних та економічних аспектів.

Метод синтезу сприяв формуванню цілісного уявлення про політику подолання бідності в умовах війни. На основі систематизації та синтезу зібраної інформації зроблено висновки щодо ефективності державних програм допомоги, узагальнено дані про підтримку вразливих груп населення, таких як переселенці, багатодітні сім'ї та люди з інвалідністю, а також розроблено рекомендації для удосконалення механізмів соціального захисту.

Бібліографічний аналіз забезпечив систематизацію наукових джерел та аналітичних матеріалів, що стосуються досліджуваної тематики. Вивчено праці українських і зарубіжних дослідників у сфері соціальної політики, звіти міжнародних організацій (ООН, Світового банку, ЮНІСЕФ) та аналітичні документи державних установ України, що дозволило ґрунтовно проаналізувати наявні підходи до боротьби з бідністю.

Моделювання, надало можливість прогнозувати сценарії подолання бідності в умовах війни. Якісна модель описала взаємозв'язки між економічними втратами, рівнем соціальної нерівності та заходами державної політики, а також сприяла розробці прогнозів впливу соціальних програм на скорочення бідності у коротко- та довгостроковій перспективі. Описова модель використовувалась для структуризації інформації про реалізовані соціальні

ініціативи, що дозволило створити цілісну картину наслідків воєнних дій для соціально-економічної ситуації.

Також використано інші методи, зокрема порівняльний аналіз, що забезпечив вивчення міжнародного досвіду боротьби з бідністю у подібних умовах, статистичний аналіз, який дозволив обробити дані щодо рівня бідності, безробіття та нерівності під час воєнного стану, а також експертні оцінки для перевірки практичності запропонованих рішень. Комплексне використання цих методів забезпечило всебічний підхід до дослідження, сприяло виявленню основних проблем та розробці обґрунтованих шляхів їх вирішення в умовах воєнного стану.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні специфіки реалізації політики подолання бідності та нерівності в умовах воєнного стану в Україні. Виділено ключові чинники, що впливають на бідність та соціальну нерівність у кризовий період. Розроблено та науково обґрунтовано нові підходи до формування політики подолання бідності в умовах воєнного стану, враховуючи особливості впливу економічної нестабільності та зовнішніх викликів на вразливі верстви населення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що напрацьовані пропозиції можуть бути використані органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також міжнародними організаціями для вдосконалення стратегій зниження бідності, посилення соціального захисту та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян в умовах воєнних дій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ

1.1. Сутність поняття бідності та соціальної нерівності: визначення та класифікація

Проблеми бідності та соціальної нерівності є одними з найбільш актуальних і водночас складних викликів для сучасного суспільства. Незважаючи на значний прогрес у багатьох країнах, що розвиваються, ці явища продовжують негативно впливати на розвиток як на глобальному рівні, так і в окремих державах. Бідність та соціальна нерівність тісно пов'язані між собою, створюючи замкнуте коло, де низький рівень доходів та обмежений доступ до можливостей лише посилюють соціальну ізоляцію та нерівний розподіл ресурсів. З огляду на це, вивчення сутності бідності та соціальної нерівності, їх визначень та класифікації є важливим для розуміння причин і наслідків цих явищ, а також для розроблення ефективних механізмів їх подолання.

Бідність є одним із найбільш складних соціально-економічних явищ сучасного суспільства, яке вимагає ретельного аналізу як на глобальному, так і на локальному рівнях. Визначення бідності охоплює широкий спектр аспектів, що стосуються матеріальної незабезпеченості, соціальної ізоляції, нерівності можливостей і обмеженого доступу до базових потреб.

Бідність зазвичай визначається як стан, при якому людина не має достатніх ресурсів для задоволення своїх основних потреб. Це можуть бути як матеріальні ресурси (доходи, житло, доступ до медичних послуг), так і нематеріальні (доступ до освіти, культурного розвитку, соціального захисту). Як зазначає В. Ткачук, бідність може мати глибокі соціально-психологічні наслідки, включаючи почуття соціальної ізоляції та низької самооцінки [43].

Бідність також часто розглядається у контексті економічної нерівності, коли існує значна різниця між доходами різних груп населення. Такий підхід до аналізу бідності, на думку О. Ринзак, дозволяє враховувати не лише абсолютні

показники доходів, але й відносний стан людини у суспільстві, що є важливим для розуміння соціальної вразливості [37].

Існують різні класифікації бідності, що базуються на різних критеріях. Ось декілька ключових підходів до класифікації:

- Абсолютна та відносна бідність. Абсолютна бідність визначається як стан, коли людина не може забезпечити мінімальний набір товарів і послуг, необхідних для виживання [5]. Відносна бідність, у свою чергу, відображає рівень життя, нижчий за середній стандарт у суспільстві [5]. Цей вид бідності більш поширений у розвинених країнах, де, незважаючи на високий рівень доходів, соціальна нерівність продовжує залишатися значною [5].

- Об'єктивна та суб'єктивна бідність. Об'єктивна бідність базується на конкретних показниках доходів і рівня життя, тоді як суб'єктивна бідність враховує сприйняття людини щодо свого фінансового стану. Дослідження показують, що суб'єктивна бідність може бути навіть більшим показником соціальної незадоволеності, оскільки люди можуть почувати себе бідними, навіть якщо їхній дохід є вищим за офіційний поріг бідності [22].

- Хронічна та тимчасова бідність. Хронічна бідність характеризується довготривалим браком ресурсів, що тягнеться з покоління в покоління. Тимчасова бідність, навпаки, виникає внаслідок певних подій, таких як економічні кризи або втрати роботи. Цей вид бідності може бути подоланим за умови створення ефективної системи соціального захисту та стимулювання економічної активності [8].

- Матеріальна бідність. Ця класифікація зосереджується на відсутності матеріальних ресурсів, таких як житло, їжа та одяг. Матеріальна бідність є найбільш очевидним проявом бідності, але її наслідки можуть бути значно глибшими, впливаючи на можливості людини отримати освіту, медичне обслуговування та інші послуги [8].

- Бідність за умовами життя. Цей підхід до класифікації бідності враховує не лише доходи, але й умови життя людини. Наприклад, навіть якщо людина має достатній дохід, але проживає у несприятливих умовах (недостатня

інфраструктура, екологічні проблеми), вона може вважатися бідною за умовами життя [20].

- Соціальна вразливість та бідність. Соціальна вразливість часто йде поруч із бідністю, коли окремі групи населення (діти, люди похилого віку, інваліди) піддаються підвищеному ризику. Відсутність доступу до медичних і соціальних послуг, а також до освіти й працевлаштування, збільшує їхню вразливість і призводить до подальшого погіршення умов життя [7, с. 265].

Бідність є не лише особистою трагедією для людей, які з нею стикаються, але й серйозним викликом для суспільства в цілому. Вона призводить до соціальної нерівності, збільшує рівень злочинності, створює умови для поширення хвороб і погіршує якість життя населення. У цьому контексті науковці, зокрема Т. Панчишин і М. Вдовин відзначають, що бідність є фактором, який впливає на багато інших аспектів суспільного життя, зокрема економічне зростання та соціальну стабільність [19].

Для подолання бідності необхідні комплексні підходи, що включають не лише економічні реформи, але й соціальні програми, спрямовані на підтримку найбільш вразливих верств населення. Також важливим є розвиток інституцій, які можуть забезпечити рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу [36].

Таким чином, бідність є багатогранним явищем, яке має різні форми та прояви, залежно від соціальних, економічних і культурних умов. Її визначення та класифікація дозволяють краще зрозуміти причини та наслідки бідності, що є важливим для розроблення ефективних заходів щодо її подолання.

Соціальна нерівність є важливою соціально-економічною проблемою, яка характеризується нерівним розподілом ресурсів, можливостей та соціальних благ серед різних груп населення. Вона проявляється через відмінності в доходах, доступі до освіти, охорони здоров'я, політичних прав і свобод, що призводить до нерівномірного життєвого рівня громадян. Соціальна нерівність спричиняє дисбаланс в суспільстві, що може стати причиною соціальної нестабільності, зростання злочинності та зниження рівня довіри до державних

інститутів. Як зазначають дослідники, зокрема М. Морріс, соціальна нерівність є одним із основних чинників, що перешкоджають досягненню економічного зростання та сталого розвитку [59].

Соціальна нерівність може бути визначена як ситуація, в якій ресурси, можливості та соціальні блага розподіляються нерівномірно серед окремих осіб або груп. Це призводить до різного рівня доступу до матеріальних, соціальних та культурних ресурсів. За визначенням, соціальна нерівність тісно пов'язана з бідністю, оскільки відсутність доступу до певних ресурсів призводить до формування різних соціальних груп із різним рівнем життя. На думку дослідників, зокрема Ф. Брессона та Дж. Дюклоса, нерівність посилює бідність, знижуючи рівень соціальної мобільності та обмежуючи можливості для зростання доходів у бідних груп населення [54].

Соціальна нерівність може бути класифікована за кількома основними критеріями:

- Економічна нерівність — полягає у різниці в доходах і багатстві між різними верствами населення. Як зазначається у дослідженні, економічна нерівність є основним показником соціальної вразливості в суспільстві, оскільки вона визначає рівень доступу до економічних ресурсів і можливостей [55].

- Політична нерівність — відображає нерівний доступ до політичних прав і свобод, включаючи участь у прийнятті рішень, політичному житті та можливості впливати на державну політику. Як підкреслюється у дослідженні [59], політична нерівність часто поглиблюється через економічну нерівність, оскільки багатші групи мають більший вплив на політичні рішення.

- Культурна нерівність — проявляється у відмінностях в доступі до ресурсів і можливостей для розвитку культурної ідентичності. Вона може стосуватися різних етнічних, релігійних та культурних груп, які не мають рівного доступу до культурних ресурсів та можливостей їх розвитку [56].

- Освітня нерівність — полягає у нерівному доступі до якісної освіти, що є однією з ключових передумов для подолання бідності та соціальної

нерівності. Освіта є важливим фактором соціальної мобільності, однак обмежений доступ до неї створює перешкоди для зростання рівня доходів та забезпечення рівних можливостей у суспільстві [57].

Соціальна нерівність та бідність є взаємопов'язаними явищами, оскільки нерівний доступ до ресурсів, можливостей та благ посилює рівень бідності серед певних верств населення. Бідність, у свою чергу, обмежує доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, політичних прав і свобод, що знижує можливості соціальної мобільності. Як зазначається в дослідженні [22], нерівність є одним з основних факторів, що визначають рівень соціальної вразливості населення, особливо в умовах кризових явищ, таких як пандемія COVID-19 та війна.

Нерівність також впливає на рівень соціального капіталу в суспільстві, що визначає здатність до соціальної кооперації, розвитку спільнот та побудови довіри між різними соціальними групами. Як зазначають дослідники, високий рівень нерівності послаблює соціальну згуртованість, що може призводити до соціальних конфліктів і знижувати рівень довіри до інститутів влади [43].

Подолання соціальної нерівності вимагає системного підходу, спрямованого на зменшення економічної та соціальної вразливості населення. Важливою складовою цього підходу є забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я та політичних прав. Як підкреслюють в дослідженнях О. Васильєв [5] та Ю. Калюжна [20], необхідно впроваджувати реформи, які сприятимуть зменшенню розриву між багатими і бідними, а також підвищенню рівня соціальної справедливості в суспільстві.

Іншим важливим аспектом є розвиток політик соціального забезпечення, спрямованих на підтримку вразливих верств населення. Соціальна підтримка повинна бути не лише фінансовою, але й включати механізми інтеграції таких груп до активного економічного і політичного життя [39].

Соціальна нерівність є складним та багатогранним явищем, що має значний вплив на розвиток сучасного суспільства. Вона проявляється через різні форми — економічну, політичну, культурну та освітню, — кожна з яких

по-своєму обмежує можливості для соціальної мобільності та підвищення рівня життя. Водночас соціальна нерівність тісно пов'язана з бідністю, утворюючи замкнуте коло, де нерівний доступ до ресурсів та можливостей лише посилює проблеми бідності серед населення. Для ефективного подолання цих проблем необхідно розробляти політики, спрямовані на зменшення розриву між багатими і бідними, забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я та політичних прав.

Бідність — це складне і багатofакторне явище, що характеризується відсутністю достатніх матеріальних ресурсів для забезпечення базових потреб, таких як їжа, житло, охорона здоров'я та освіта. Визначення бідності охоплює не лише економічну складову, але й соціальні аспекти, зокрема, обмеження доступу до суспільних благ та послуг, що призводить до ізоляції окремих груп населення.

Соціальна нерівність є ще однією важливою соціально-економічною проблемою, що виникає через нерівномірний розподіл ресурсів, можливостей та благ у суспільстві. Вона проявляється у вигляді відмінностей у доходах, політичних правах, доступі до освіти та охорони здоров'я. Нерівність у суспільстві може мати різні форми, серед яких економічна, політична, культурна та гендерна нерівність.

Бідність та соціальна нерівність є взаємопов'язаними явищами, що впливають одне на одного. Бідність часто є наслідком соціальної нерівності, оскільки нерівномірний розподіл ресурсів унеможливорює для певних верств населення доступ до економічних та соціальних можливостей. У свою чергу, соціальна нерівність може посилюватися внаслідок бідності, коли люди, які живуть за межею бідності, не мають достатніх ресурсів для подолання цієї ситуації і виходу з неї.

Аналіз соціальної нерівності показує, що ця проблема має глибокі корені та потребує комплексного підходу для її вирішення. Дослідження підтверджують, що соціальна нерівність не лише обмежує доступ до ресурсів, але й впливає на загальний рівень розвитку суспільства. Наприклад, економічна

нерівність сприяє формуванню двох різних світів: одного, в якому існують можливості для зростання та розвитку, та іншого, в якому люди стикаються з бідністю і соціальною ізоляцією [60].

Дослідження вказують на те, що відсутність рівного доступу до освіти та охорони здоров'я є основними чинниками, що поглиблюють соціальну нерівність в Україні. Це підтверджується результатами досліджень, які вказують на низький рівень освітніх можливостей для вразливих груп населення, що в свою чергу позначається на їхніх доходах і можливостях для подальшого розвитку [54]. Коли ці групи не мають доступу до якісної освіти, їхні шанси на покращення власного життя значно знижуються, що посилює циклічність бідності [55].

Соціальна нерівність також виявляється в політичній сфері, де певні групи населення, які не мають економічної стабільності, часто позбавлені можливості активно впливати на політичні процеси. Це призводить до того, що їхні інтереси залишаються непочутими, а політики не враховують їхніх потреб [59]. Дослідження вказують на те, що політична нерівність і нерівність у доходах є взаємопов'язаними явищами, що ускладнює ситуацію в Україні [56].

Крім того, культурна нерівність, що проявляється у відмінностях у доступі до культурних ресурсів та можливостях їх розвитку, також має велике значення. Дослідження показують, що культурна нерівність може призвести до соціальної ізоляції певних груп населення, які не мають змоги активно брати участь у культурному житті [57].

На тлі цих викликів важливо підкреслити, що соціальна нерівність в Україні потребує не лише локальних рішень, але й системного підходу. Необхідно впроваджувати ефективні політики соціального забезпечення, які б включали механізми інтеграції вразливих груп до активного життя суспільства. Це включає як фінансову підтримку, так і розвиток програм, спрямованих на підвищення освітнього рівня та доступу до медичних послуг [22]. Згідно з дослідженнями, саме ці зміни можуть допомогти зменшити рівень соціальної нерівності та покращити загальний стан суспільства [43].

Можна підсумувати, що бідність та соціальна нерівність є складними соціально-економічними явищами, що вимагають комплексного підходу до їх аналізу та вирішення. Бідність визначається як відсутність достатніх ресурсів для забезпечення базових потреб, у той час як соціальна нерівність виникає через нерівний доступ до благ та можливостей. Обидва явища мають значний вплив на соціальну структуру суспільства, обмежуючи соціальну мобільність та посилюючи соціальні конфлікти. Класифікація бідності та соціальної нерівності дозволяє краще розуміти їх причини та наслідки, що є необхідним для розроблення ефективних політик подолання цих проблем. Для зменшення рівня бідності та соціальної нерівності важливо створювати рівні можливості для всіх громадян, що включає забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та економічних ресурсів.

1.2. Основні чинники виникнення та поглиблення соціальної нерівності

Соціальна нерівність є одним з ключових викликів для сучасних економік, особливо у контексті кризових ситуацій, таких як війна чи економічна нестабільність. Виникнення та поглиблення нерівності зумовлене низкою факторів, які можна розділити на декілька основних груп: економічні, політичні, соціальні, демографічні та регіональні.

Основними економічними причинами соціальної нерівності є зниження доходів та рівня життя населення, а також нерівний розподіл ресурсів. Війна та економічна криза призводять до збільшення безробіття, зниження заробітних плат та затримок у виплатах, що особливо негативно впливає на малозабезпечені верстви населення. Дослідження свідчать, що низький рівень економічної активності та зменшення можливостей для підприємництва посилюють соціальну стратифікацію, роблячи багатих ще багатшими, а бідних — біднішими. Це стає причиною соціального напруження та створює сприятливі умови для поглиблення нерівності [60].

Економічна нерівність також поглиблюється через відсутність доступу до фінансових інструментів та кредитів для малозабезпечених верств населення. Недостатність капіталу обмежує можливості для відкриття бізнесу або професійного розвитку, що в свою чергу ускладнює економічну мобільність і сприяє закріпленню соціальних статусів. Це створює замкнуте коло: відсутність можливостей для накопичення капіталу та розвитку призводить до подальшого поглиблення бідності та нерівності. Підтвердженням цього є теорія «пастки бідності», яка описує ситуацію, коли бідність стає самоутримуючою через обмежений доступ до ресурсів [56]. Крім того, регіональні особливості економічного розвитку, зокрема залежність окремих областей від зовнішніх поставок ресурсів, також впливають на поглиблення нерівності між різними регіонами країни [59].

Збільшення розриву між найбагатшими та найбіднішими верствами населення веде до зниження соціальної мобільності, що є ознакою економічної стагнації. Бідні верстви населення мають обмежені можливості доступу до якісної освіти, охорони здоров'я та працевлаштування, що в свою чергу ускладнює їхній вихід із замкнутого кола бідності. Дослідження свідчать, що в умовах зростання нерівності багаті стають багатшими завдяки доступу до фінансових і соціальних ресурсів, тоді як бідні мають дедалі менше можливостей для економічної мобільності [60].

Політичні чинники також мають значний вплив на соціальну нерівність. Війна, зміна урядів, а також політична нестабільність впливають на доступність соціальних послуг і можливості для захисту найбільш вразливих верств населення. Недостатність соціальних гарантій, низький рівень підтримки у сфері охорони здоров'я, освіти, а також неефективність державних програм соціального захисту є вагомими факторами, що сприяють збільшенню соціальної нерівності [57].

Відсутність рівного доступу до державних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист, створює нерівні умови для розвитку різних верств населення. В умовах війни чи економічної кризи нерівність ще

більше поглиблюється через зниження рівня державного фінансування соціальних програм та збільшення навантаження на бюджет. Це підтверджують дослідження, які показують, що в умовах політичної нестабільності найбільш вразливі групи населення, такі як внутрішньо переміщені особи та біженці, стикаються з обмеженим доступом до соціальних послуг, що посилює їхню соціальну ізоляцію та економічну нестабільність [59].

Окрім цього, корупція та неефективне управління ресурсами на державному рівні також поглиблюють нерівність. Корупція обмежує доступ бідних верств до соціальних послуг та економічних можливостей, що ще більше збільшує розрив між багатими та бідними. Політичні рішення, спрямовані на стимулювання економічного зростання, часто не враховують інтереси найбільш вразливих верств населення, що веде до подальшого зростання нерівності [56].

Демографічні фактори, такі як старіння населення, наявність багатодітних сімей та одиноких матерів, також значно впливають на соціальну нерівність. Старші люди, а також інші вразливі групи населення, зокрема, багатодітні сім'ї та внутрішньо переміщені особи, стикаються з більшими труднощами у доступі до ринку праці та соціальних послуг. Ці групи потребують додаткової підтримки з боку держави, і за відсутності відповідних програм соціальної допомоги нерівність серед таких груп лише зростає [48].

Регіональна нерівність часто зумовлена економічними відмінностями між різними частинами країни. У регіонах з низьким економічним потенціалом, зокрема в сільських місцевостях, доступ до основних ресурсів, таких як медицина, освіта та робочі місця, є обмеженим. Це призводить до соціального відчуження та зростання нерівності у порівнянні з більш розвиненими регіонами. Війна додатково поглиблює ці розриви, оскільки інфраструктура в деяких регіонах руйнується, а населення переміщується, що ще більше збільшує нерівність між міськими і сільськими жителями [37].

Соціальні фактори включають рівень освіти та кваліфікації, доступ до медицини, а також соціальні зв'язки, які впливають на можливості для

економічної мобільності. Низький рівень освіти та обмежений доступ до освітніх програм сприяють закріпленню бідності, оскільки люди з низькою кваліфікацією мають менші шанси знайти роботу з високою зарплатою. В умовах війни ці проблеми загострюються через руйнування шкіл та університетів, а також переміщення великої кількості людей, що ускладнює доступ до навчальних закладів [8].

Іншим важливим фактором є доступ до охорони здоров'я. Нерівний доступ до медичних послуг, особливо в умовах пандемії чи військових конфліктів, створює додаткові бар'єри для бідних верств населення. Відсутність якісної медичної допомоги призводить до збільшення захворюваності та смертності серед малозабезпечених верств, що поглиблює соціальну нерівність. Дослідження підтверджують, що в умовах кризи найбільш вразливі групи населення стикаються з обмеженим доступом до медичних послуг, що посилює їхню залежність від державної допомоги [5].

З огляду на глобалізацію економічних процесів, варто також враховувати міжнародні фактори, які впливають на соціальну нерівність. Глобальні економічні кризи, зміни на міжнародних ринках, а також міжнародні політичні відносини можуть мати серйозний вплив на економічну ситуацію в країні. Наприклад, глобальна фінансова криза або торгові санкції можуть призвести до зниження доходів населення і збільшення нерівності [58].

Соціальна нерівність є багатовимірною проблемою, що виникає під впливом різних економічних, політичних, соціальних, демографічних та регіональних факторів. Її поглиблення у період війни є особливо небезпечним, оскільки воно може призвести до значних соціальних потрясінь та втрати соціальної згуртованості. Для ефективної боротьби з нерівністю необхідно враховувати всі ці чинники при розробці державної політики, а також адаптувати міжнародний досвід до специфіки українських реалій.

1.3. Міжнародні підходи до боротьби з бідністю та їх адаптація в українських умовах

Боротьба з бідністю залишається одним із головних завдань глобальної економічної та соціальної політики. Міжнародні підходи до подолання цієї проблеми базуються на поєднанні економічних, соціальних, екологічних та інституційних заходів, спрямованих на створення більш рівноправного доступу до ресурсів та можливостей. Нижче розглянемо ключові міжнародні підходи, що вважаються найбільш ефективними у зниженні рівня бідності у світі.

Одним із центральних підходів до подолання бідності є економічне зростання, орієнтоване на підвищення доходів найбідніших верств населення. Такий підхід відомий як «pro-poor growth», коли економічний розвиток відбувається з особливою увагою до потреб бідних. Важливою умовою є створення рівних можливостей для всіх громадян, що включає доступ до робочих місць, підвищення рівня заробітних плат та інвестиції у розвиток підприємництва. Успішними прикладами цього підходу є країни Азії та Латинської Америки, які за допомогою стимулювання малого бізнесу та програм мікрокредитування досягли значного зниження рівня бідності [54].

Ключовою складовою цього підходу є перерозподіл доходів через прогресивну податкову систему. У багатьох європейських країнах, зокрема в Скандинавії, податки на високі доходи використовуються для фінансування програм соціального захисту, охорони здоров'я та освіти. Це дозволяє знизити нерівність та підвищити загальний рівень життя населення [57].

Соціальні програми є важливим інструментом подолання бідності у багатьох країнах. Програми соціальної підтримки, такі як грошові виплати для малозабезпечених сімей, пільгові кредити та субсидії, забезпечують захист найбільш вразливих груп населення. Наприклад, у Бразилії успішно діє програма «Bolsa Família», яка забезпечує фінансову допомогу бідним сім'ям за умовою, що діти відвідують школу та проходять медичні огляди. Такий підхід

сприяє не лише зниженню рівня бідності, але й підвищенню рівня освіти та здоров'я [43].

Крім того, важливою складовою боротьби з бідністю є доступ до загальнодоступної охорони здоров'я та безкоштовної освіти. Системи загальнодоступної медицини у країнах, таких як Канада та Велика Британія, демонструють, що забезпечення рівного доступу до медичних послуг сприяє поліпшенню здоров'я населення та зниженню економічних ризиків, пов'язаних із захворюваннями [56].

Доступ до якісної освіти є одним із найбільш ефективних інструментів у боротьбі з бідністю. Міжнародний досвід показує, що країни з високим рівнем освіти, такі як Фінляндія, досягають значного зниження бідності через інвестиції в освіту та професійну підготовку. Освіта забезпечує молодим людям можливість отримати кращі робочі місця та підвищити свій соціально-економічний статус [22].

Професійна підготовка та програми перекваліфікації також відіграють ключову роль у зниженні рівня безробіття та бідності. Наприклад, у Німеччині активно впроваджуються програми професійної освіти, які допомагають робітникам адаптуватися до змін на ринку праці [60].

Зростаюча увага до екологічних проблем спонукає до інтеграції екологічно стійких підходів у стратегії боротьби з бідністю. Екологічні кризи, такі як зміна клімату та деградація земель, особливо гостро вражають бідні країни та громади, які залежать від природних ресурсів. Міжнародні програми, спрямовані на розвиток стійкого сільського господарства та збереження екосистем, допомагають зменшити вплив екологічних змін на вразливі громади. Ці ініціативи є особливо важливими в Африці, де багато людей залежать від сільського господарства для виживання [5].

Міжнародні організації, такі як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та ООН, відіграють важливу роль у зниженні рівня бідності через фінансову та технічну допомогу країнам, що розвиваються [20]. Програми фінансової допомоги спрямовані на покращення інфраструктури, охорони

здоров'я, освіти та економічної стійкості. Ініціативи, такі як Цілі сталого розвитку (SDGs), визначають зниження бідності як одну з головних глобальних цілей, що сприяє покращенню життєвих умов у найменш розвинених країнах [20].

Окрім фінансової допомоги, міжнародна співпраця у сфері технологічного обміну та розвитку нових технологій, таких як цифрові платформи та стійкі енергетичні рішення, допомагає країнам долати структурні виклики та забезпечувати стійкий економічний розвиток [20].

Міжнародні підходи до боротьби з бідністю базуються на комплексних економічних, соціальних та екологічних стратегіях, що спрямовані на забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей для всіх верств населення. Ефективні політики включають стимулювання економічного зростання, розвиток соціальних програм, забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також екологічно стійкі рішення. Важливою складовою цих підходів є міжнародна співпраця та фінансова допомога, що дозволяє країнам долати глобальні виклики бідності та нерівності.

Боротьба з бідністю є глобальною проблемою, яка потребує локалізації міжнародних підходів з урахуванням специфічних соціально-економічних умов кожної країни. В Україні питання подолання бідності стало особливо актуальним в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Однак використання міжнародного досвіду може суттєво покращити ситуацію, якщо адаптувати ефективні стратегії до українських реалій.

Економічна модель, яка забезпечує залучення найбільш бідних до економічного процесу, є важливою для України, особливо в умовах відбудови після війни. Для реалізації цієї стратегії необхідно розробляти програми підтримки малого бізнесу та підприємництва, зокрема через мікрофінансування та доступ до кредитних ресурсів. Така модель була успішно випробувана в країнах Південної Азії, де мікрофінансування значно сприяло зниженню рівня бідності серед сільського населення [54].

В Україні це можливо реалізувати через стимулювання розвитку сільського господарства та підтримку підприємництва у малих містах і селах. Крім того, важливо забезпечити рівний доступ до фінансових ресурсів, зокрема через державні програми фінансової допомоги малозабезпеченим сім'ям та ветеранам війни, а також створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу [60].

Україна може адаптувати міжнародний досвід соціальних програм, таких як «Bolsa Família» у Бразилії, яка показала значні результати у боротьбі з бідністю через надання цільової грошової допомоги малозабезпеченим сім'ям за умови виконання ними соціальних зобов'язань (відвідування шкіл, проходження медичних оглядів тощо). В українських реаліях важливо впроваджувати соціальні програми, які підтримують внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, багатодітні сім'ї та інші вразливі групи населення. Особлива увага має приділятися забезпеченню житла для переміщених осіб та доступу до медицини і освіти для малозабезпечених [43].

Крім того, потрібно розширювати систему соціального захисту, зокрема через збільшення фінансування пенсій, соціальних виплат та програм субсидій для найбільш нужденних. Це дозволить частково компенсувати втрати населення, пов'язані з війною та економічною кризою [22].

Освіта є ще одним важливим напрямком у міжнародних стратегіях боротьби з бідністю, який можна адаптувати до українських умов. Інвестиції в освіту та професійну підготовку є ключовими для зниження рівня бідності в довгостроковій перспективі. Успішні освітні системи, такі як у Фінляндії, забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх верств населення, що сприяє соціальній мобільності та покращенню економічного стану бідних громадян [56].

Для України це означає необхідність розширення програм професійної освіти та перекваліфікації, особливо для тих, хто втратив роботу через війну чи економічну кризу. Професійна освіта дозволить створити нові можливості для

працевлаштування в умовах, коли традиційні галузі можуть зазнавати змін або зникати [60].

У міжнародній практиці все більше уваги приділяється питанням екологічно стійкого розвитку як елементу боротьби з бідністю. Екологічні кризи, такі як зміна клімату, забруднення довкілля та деградація земель, безпосередньо впливають на рівень життя населення, особливо в сільських районах. Програми розвитку стійкого сільського господарства та захисту природних ресурсів можуть бути важливими для України, особливо в контексті післявоєнної відбудови сільських регіонів, де економіка значною мірою залежить від природних ресурсів [5].

Україна може перейняти міжнародний досвід у розвитку зеленої економіки, зокрема у сфері енергетики, через впровадження відновлюваних джерел енергії та стимулювання екологічно чистих технологій. Це не лише сприятиме збереженню довкілля, але й допоможе створити нові робочі місця, що сприятиме зниженню рівня бідності.

Міжнародна фінансова та технічна допомога відіграє важливу роль у подоланні бідності в Україні, особливо в умовах відновлення після війни. Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Європейський Союз можуть надавати підтримку у вигляді фінансових ресурсів та консультацій для розвитку інфраструктури, реформування систем соціального захисту та економічної стабілізації [20].

Програми міжнародної допомоги можуть бути спрямовані на відновлення інфраструктури, особливо в регіонах, постраждалих від війни, а також на підтримку реформ у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення. Особливу увагу слід приділити питанням прозорості та ефективності використання міжнародних коштів, щоб забезпечити їх максимальну ефективність та знизити корупційні ризики [57].

Адаптація міжнародних підходів до боротьби з бідністю до українських реалій потребує комплексного підходу, що включає економічні, соціальні та екологічні стратегії. Особливо важливо впроваджувати програми підтримки

вразливих груп населення, розвивати професійну освіту та перекваліфікацію, а також впроваджувати стійкі екологічні рішення для розвитку сільських регіонів. Міжнародна допомога та співпраця можуть сприяти прискоренню цих процесів і забезпеченню стійкого економічного зростання.

Україна стикається з численними викликами, пов'язаними з бідністю, які значно загострилися в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Для ефективної боротьби з цими проблемами важливо адаптувати міжнародні підходи до специфічних українських умов, враховуючи як економічні, так і соціальні та екологічні фактори.

Міжнародний підхід, відомий як «pro-poor growth» (економічне зростання, орієнтоване на бідних), є ефективним інструментом для зниження рівня бідності в умовах глобальних криз. Він передбачає створення робочих місць для вразливих верств населення, стимулювання підприємництва та доступ до фінансових ресурсів. Цей підхід був успішно застосований в країнах Південної Азії, зокрема в Бангладеші, де програми мікрофінансування допомогли значній частині населення вийти з бідності [54].

Для України це можна адаптувати через активне стимулювання малого бізнесу та сільського господарства, що є основою для економіки сільських регіонів. Програми мікрофінансування та підтримка фермерів, особливо в післявоєнний період, допоможуть стимулювати економічне зростання на локальному рівні [60].

У багатьох країнах світу ефективні соціальні програми стали важливим інструментом подолання бідності. Програма «Bolsa Família» в Бразилії, яка надає грошову допомогу малозабезпеченим родинам за умовою виконання певних соціальних зобов'язань, є прикладом успішної моделі. Україна може адаптувати цей досвід, впровадивши цільові програми підтримки для внутрішньо переміщених осіб, багатодітних сімей та ветеранів війни, забезпечуючи їх соціальними виплатами, доступом до житла та медичних послуг [43].

В умовах воєнного конфлікту важливим є також посилення системи соціального захисту, зокрема шляхом підвищення рівня пенсій та інших соціальних виплат для найбільш вразливих категорій населення, таких як люди похилого віку та особи з інвалідністю [22].

Успішний міжнародний досвід свідчить, що освіта є одним із найважливіших інструментів для зниження бідності. Інвестиції в освіту та перекваліфікацію є критично важливими для України, оскільки економіка потребує нових навичок, особливо у зв'язку зі змінами на ринку праці після війни. Професійна освіта та програми перекваліфікації можуть допомогти людям, які втратили роботу або були вимушені змінити професію через війну, знайти нові можливості для працевлаштування [56].

Особливо важливим є розвиток професійної освіти у сільських та віддалених регіонах України, де рівень доступу до якісної освіти є обмеженим. Успішні міжнародні приклади, такі як освітні реформи у Фінляндії, можуть бути адаптовані для покращення доступу до навчальних закладів в Україні [22].

Україна має значний потенціал для впровадження екологічно стійких підходів до розвитку, які активно використовуються на міжнародній арені для боротьби з бідністю. Наприклад, розвиток стійкого сільського господарства може допомогти сільським громадам стати більш незалежними та захищеними від економічних і екологічних криз. Міжнародні програми, спрямовані на впровадження екологічно чистих технологій та розвиток відновлюваної енергетики, можуть бути адаптовані для України, де значна частина економіки залежить від сільського господарства та природних ресурсів [5].

Крім того, важливим є розвиток зеленої економіки через стимулювання екологічних інновацій, що може забезпечити нові робочі місця та сприяти економічному зростанню на основі збереження природних ресурсів. Це також допоможе знизити екологічні ризики, які впливають на економічну стабільність, зокрема в контексті глобальних змін клімату [20].

Міжнародна допомога є критично важливою для підтримки економіки України під час дії воєнного стану та збройної агресії російської федерації, а

також під час відновлення України після війни. Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та інші міжнародні фінансові організації можуть надати значну фінансову та технічну підтримку для реформування соціальних систем, розвитку інфраструктури та стимулювання економічного зростання. Зокрема, підтримка з боку ЄС допоможе впроваджувати реформи, які спрямовані на зменшення соціальної нерівності та зростання добробуту населення [57].

Прозорість та ефективне використання міжнародних коштів мають стати ключовими пріоритетами при реалізації програм фінансової допомоги. Це дозволить мінімізувати ризики корупції та забезпечити максимальну ефективність цих програм.

Адаптація міжнародних підходів до боротьби з бідністю до українських реалій вимагає комплексного підходу, який включає економічні реформи, розширення соціальних програм, інвестиції в освіту та розвиток екологічно стійких технологій. Міжнародна співпраця та фінансова допомога також відіграють ключову роль у відновленні країни після війни, забезпечуючи довгострокове економічне зростання та соціальну стабільність.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі дослідження проаналізовано основні теоретичні підходи до визначення бідності та соціальної нерівності, а також чинники, що сприяють їх виникненню та поглибленню, особливо в умовах сучасного українського контексту воєнного стану. Це дозволило більш детально розглянути сутнісні характеристики бідності та соціальної нерівності, їхні види, а також основні міжнародні підходи, які могли б бути ефективними в Україні. Було встановлено, що бідність є багатогранним явищем, яке охоплює недостатність доходів, доступу до базових ресурсів та можливостей для повноцінного життя громадян. Соціальна нерівність розглядається як диспропорція в доступі до ресурсів і можливостей, що сприяє закріпленню соціальних бар'єрів. Це дає

можливість зрозуміти кореневі причини нерівності та сформувавши підхід до її подолання з урахуванням структурних особливостей українського суспільства.

Розглянуті різновиди бідності, зокрема, абсолютна та відносна бідність, що характеризують не лише матеріальні нестатки, а й обмеження соціальних прав та можливостей. Це класифікаційне розмежування дозволяє глибше аналізувати вплив різних чинників на рівень життя, зокрема на найбільш уразливі верстви населення в умовах воєнних дій. Досліджено комплекс чинників, таких як економічна нестабільність, нерівномірний розподіл ресурсів та доступ до якісної освіти, медицини та соціальних послуг. Було підкреслено, що війна значно погіршує соціальну ситуацію, сприяючи поглибленню вже існуючих проблем та породженню нових викликів для соціальної політики України.

Аналіз соціальної нерівності в Україні, проведений у першому розділі, свідчить про складність та багатофакторність цього явища, яке вимагає комплексного підходу до вирішення. Основними аспектами соціальної нерівності є економічний, політичний, культурний та регіональний дисбаланси, які впливають на рівень доступу до ресурсів, можливостей та благ. Розподіл доходів та матеріальних ресурсів серед різних верств населення визначає ступінь економічної нерівності, що є важливим індикатором соціальної вразливості в суспільстві. Нерівний доступ до економічних можливостей унеможлиблює підвищення рівня життя серед малозабезпечених груп і обмежує соціальну мобільність, що, в свою чергу, підсилює бідність.

Політична нерівність також впливає на загальну соціальну нерівність, оскільки групи населення, які не мають стабільного економічного становища, зазвичай позбавлені можливості активно впливати на політичні процеси. Це створює замкнене коло, де політична нерівність призводить до того, що інтереси менш забезпечених груп залишаються поза увагою політиків, що знижує рівень соціальної справедливості.

Регіональна нерівність також має значний вплив на загальну картину соціальної нерівності в Україні. У віддалених та менш економічно розвинених

регіонах обмежений доступ до базових послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та ринок праці. Це веде до соціального відчуження та зростання розриву між різними частинами країни. Війна лише поглиблює ці диспропорції, призводячи до руйнування домівок та інфраструктури, а також до переміщення населення, що додатково посилює нерівність між міськими та сільськими районами.

Загалом, соціальна нерівність в Україні виявляється через системне обмеження можливостей для певних груп населення, що потребує комплексних політик для вирішення.

У роботі проаналізовано міжнародний досвід боротьби з бідністю, включаючи соціальні програми підтримки уразливих верств, надання фінансових допомог та освітніх можливостей. Особливо корисним визнано досвід Бразилії, США та країн ЄС, що дозволяє застосувати адаптовані підходи в Україні для підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших соціально вразливих категорій населення. Оцінено можливості адаптації міжнародних програм підтримки, враховуючи економічну, політичну та соціокультурну специфіку України. Зокрема, програми соціальної допомоги та заходи щодо стимулювання підприємництва можуть значно покращити добробут населення, зменшуючи соціальну нерівність та сприяючи стабілізації економіки.

Виходячи з аналізу, можна зробити висновок, що для успішного подолання бідності та зменшення соціальної нерівності необхідно реалізовувати комплексний підхід, який включає впровадження цільових соціальних програм для підтримки найуразливіших верств населення, адаптацію міжнародного досвіду, який може бути ефективним в українському контексті, активізацію політики соціального захисту та розширення доступу до соціальних послуг, освіти, медицини, а також стимулювання розвитку малого бізнесу та економічної активності на регіональному рівні.

Отже, розгляд теоретичних аспектів бідності та соціальної нерівності, а також аналіз міжнародних підходів дозволяє зрозуміти основні виклики і

можливості для української політики подолання бідності. Ефективна адаптація цього досвіду до умов України може стати важливим кроком на шляху до покращення соціальної стабільності та економічного розвитку, зокрема, у контексті відбудови країни після війни.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове регулювання соціальної політики щодо подолання бідності в Україні

Нормативно-правове регулювання соціальної політики є важливим інструментом, за допомогою якого держава реалізує свої зобов'язання щодо підтримки найбільш вразливих верств населення, зокрема шляхом подолання бідності. В умовах сучасних викликів, таких як економічна криза, війна та пандемія, питання подолання бідності набуло особливої актуальності. Державна політика зосереджується на заходах соціального захисту, системі перерозподілу доходів та заходах із зменшення соціальної нерівності. У цьому контексті нормативно-правова база є ключовим елементом забезпечення соціальної справедливості та сталого розвитку країни.

Система соціальної політики в Україні базується на ряді нормативно-правових актів, які визначають основні напрямки боротьби з бідністю та забезпечення соціального захисту. Одним із основоположних законів є Конституція України, яка закріплює соціальні права громадян, включаючи право на соціальний захист та гідний рівень життя. Конституційні норми щодо соціального захисту покликані гарантувати базові соціальні гарантії, такі як пенсії, допомога безробітним, малозабезпеченим сім'ям, а також інші види соціальної підтримки, необхідні для забезпечення гідного рівня життя.

Додатково, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» є важливим документом, який визначає механізми соціального захисту, включаючи мінімальний розмір пенсій та соціальних виплат. У цьому законі закріплено основні стандарти соціальної підтримки та обов'язок держави забезпечити їхнє дотримання, що є важливим кроком для подолання бідності та зменшення нерівності в доходах серед різних верств населення [38].

Основні механізми, які використовуються для подолання бідності в Україні, включають систему соціальної допомоги, пільг, а також спеціальні програми підтримки найбільш уразливих категорій населення, таких як малозабезпечені сім'ї, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни та особи з інвалідністю. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» встановлює порядок надання фінансової допомоги, яка розрахована на покриття базових життєвих потреб найбідніших верств населення. Зокрема, цей Закон передбачає забезпечення рівня життя не нижчого від прожиткового мінімуму шляхом надання грошової допомоги найменш соціально захищеним сім'ям і сприяння їх економічній самостійності - надання матеріальної допомоги на основі розрахунку рівня забезпеченості сім'ї та мінімальних життєвих стандартів [21].

Значну роль у системі соціального захисту відіграють також програми надання житлових субсидій, що дозволяють зменшити фінансове навантаження на малозабезпечені сім'ї, які стикаються з труднощами у сплаті комунальних послуг. Законодавча база підтримує можливість отримання субсидій для сімей, чий дохід не дозволяє забезпечити необхідний рівень життя без додаткової державної допомоги. Окрім цього, програми медичної та освітньої допомоги сприяють створенню умов для покращення якості життя населення, забезпечуючи доступ до базових послуг для найбільш уразливих груп [27].

Для забезпечення комплексного підходу до зниження рівня бідності та зменшення соціальної нерівності в Україні прийнято низку програм, що спрямовані на довгострокове вирішення проблеми бідності. Стратегія подолання бідності, затверджена Кабінетом Міністрів України, містить заходи, спрямовані на покращення умов життя малозабезпечених верств населення. Згідно з цією стратегією, основними напрямками державної політики є забезпечення мінімального рівня доходів для найбідніших верств, підтримка зайнятості, розвиток соціальних послуг та підвищення ефективності системи соціального захисту. Стратегія також передбачає створення умов для доступу до якісної освіти, охорони здоров'я та житла для вразливих груп населення [16].

Окрім державних програм, спрямованих на підтримку безробітних, особливу увагу приділено програмам зайнятості та професійної підготовки, які спрямовані на підтримку довгострокової економічної стабільності населення. Для цього було введено заходи з перекваліфікації робітників, а також стимулювання працевлаштування на робочих місцях, створених у сфері малого бізнесу. Ці заходи спрямовані на зниження безробіття серед найбільш уразливих верств населення та сприяння економічній незалежності громадян, що дозволяє уникнути зростання соціальної нерівності [14].

Соціальна нерівність залишається однією з головних проблем, що ускладнює подолання бідності. Для зменшення нерівності в Україні застосовується політика перерозподілу доходів через податкову систему. Державна податкова політика передбачає встановлення прогресивного оподаткування для високих доходів, що дозволяє збільшити державний бюджет та направити його на соціальні програми підтримки населення з низькими доходами. Такий підхід забезпечує більш рівномірний розподіл ресурсів і сприяє зменшенню економічного розриву між різними соціальними групами [9].

Також важливим є впровадження системи контролю за розподілом соціальної допомоги, щоб забезпечити її адресність і уникнути зловживань. Це дозволяє підвищити ефективність соціальних програм, спрямованих на подолання бідності, та забезпечити допомогу тим, хто її найбільше потребує. Державні програми надають пріоритетність підтримці сімей з дітьми, багатодітним та самотніми матерями, а також особам з інвалідністю, що сприяє зменшенню ризиків соціальної ізоляції та бідності серед вразливих груп [42].

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з ООН, Міжнародною організацією праці та Світовим банком, для імплементації міжнародних стандартів соціального захисту в національне законодавство. Зокрема, було ухвалено низку законів, що відповідають міжнародним зобов'язанням України щодо боротьби з бідністю та забезпечення соціальної рівності. Важливим аспектом цієї співпраці є адаптація міжнародних стандартів

у сфері прав людини, що забезпечує базові соціальні гарантії для всіх громадян незалежно від їхнього соціально-економічного статусу [51].

Україна також прагне до інтеграції у європейський соціальний простір, що передбачає підвищення рівня соціальної захищеності населення через імплементацію європейських стандартів соціальної політики. Співпраця з міжнародними фінансовими установами дозволяє залучати додаткові ресурси для фінансування соціальних програм та реформування системи соціального захисту, що підвищує ефективність заходів боротьби з бідністю на національному рівні [35].

Отже, нормативно-правове регулювання соціальної політики щодо подолання бідності в Україні базується на конституційних принципах, національній системі законодавства, до якої частково імплементовані міжнародні стандарти та сучасні соціальні стандарти. Основні зусилля держави спрямовані на реалізацію програм підтримки вразливих груп населення, покращення доступу до базових соціальних послуг та забезпечення рівномірного розподілу ресурсів. Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє адаптувати передовий світовий досвід та підтримувати належний рівень соціального захисту, що є важливим кроком на шляху до подолання бідності в Україні.

Нижче розглянемо ключові позитивні риси нормативно-правового регулювання соціальної політики в Україні, які сприяють подоланню бідності.

1. Конституційне закріплення соціальних прав. Однією з найважливіших позитивних рис соціальної політики в Україні є конституційне закріплення соціальних прав громадян. Конституція України гарантує право на соціальний захист для всіх громадян, що забезпечує правову основу для створення та реалізації політики подолання бідності. Таке закріплення прав дозволяє громадянам отримувати державну підтримку у разі безробіття, старості, інвалідності та інших обставин, які негативно впливають на рівень життя [38].

Конституційні гарантії є фундаментальними для подолання бідності, оскільки вони забезпечують основу для розробки законодавчих актів, що

регулюють надання соціальних послуг та допомоги. Це сприяє захисту найбільш вразливих верств населення, таких як пенсіонери, люди з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї, які потребують підтримки від держави.

2. Системність у підході до соціальної політики. Українська соціальна політика базується на системному підході, який охоплює різні аспекти життя громадян та передбачає взаємодію між різними сферами, такими як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист та економічна стабільність. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» встановлює мінімальні стандарти для соціальних виплат та послуг, що забезпечує певний рівень соціального захисту та підтримки для громадян. Це створює передумови для покращення рівня життя та зменшення соціальної нерівності [21].

Системність дозволяє державі більш ефективно реагувати на соціальні виклики, зокрема, шляхом розподілу фінансових ресурсів та впровадження програм підтримки. Такий підхід також забезпечує узгодженість різних елементів соціальної політики, що підвищує її результативність та сприяє подоланню бідності на довготривалій основі.

3. Прозорість та доступність соціальної допомоги. Українська система соціальної допомоги прагне забезпечити прозорість та доступність для всіх категорій населення. Це означає, що громадяни мають можливість легко отримати доступ до інформації про соціальні програми, умови отримання допомоги та відповідні процедури. Зокрема, державні органи зобов'язані надавати громадянам вичерпну інформацію про можливості соціального захисту, а також допомагати з оформленням документів [27].

Прозорість у системі соціального захисту підвищує довіру населення до держави та зменшує корупційні ризики. Вона також дозволяє більш ефективно розподіляти ресурси та забезпечувати соціальну підтримку тим, хто її найбільше потребує.

4. Підтримка соціально вразливих верств населення. Нормативно-правове регулювання соціальної політики в Україні передбачає спеціальні заходи для підтримки найбільш вразливих верств населення, зокрема багатодітних сімей,

людей з інвалідністю, ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб. Ці категорії громадян мають право на додаткову допомогу, яка сприяє покращенню їхнього рівня життя та зменшенню ризику потрапляння у бідність. Наприклад, спеціальні програми для підтримки ветеранів війни передбачають не лише фінансову допомогу, але й реабілітаційні та освітні заходи, що допомагають інтегрувати їх у суспільство [16].

Ця підтримка є важливим елементом боротьби з бідністю, оскільки вона спрямована на задоволення базових потреб та покращення якості життя найбільш уразливих груп. Спеціальні заходи підтримки дозволяють зменшити нерівність та забезпечують соціальну інтеграцію вразливих верств населення.

5. Розширення доступу до соціальних послуг. Законодавча база України забезпечує громадянам доступ до базових соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та житлові субсидії. Це сприяє зниженню рівня бідності, оскільки доступ до якісних соціальних послуг підвищує рівень добробуту населення. Наприклад, система субсидій на житлово-комунальні послуги дозволяє зменшити витрати на комунальні послуги для малозабезпечених сімей, що допомагає уникнути фінансових труднощів [14].

Також важливою є підтримка в галузі освіти, зокрема для дітей з малозабезпечених сімей, що дозволяє створювати рівні умови для всіх верств населення. Таким чином, доступ до соціальних послуг є важливим компонентом соціальної політики, що допомагає знизити рівень бідності та підвищити соціальну справедливість.

6. Інтеграція міжнародних стандартів у національну політику. Один з ключових аспектів соціальної політики України — це орієнтація на міжнародні та європейські соціальні стандарти та інтеграція кращих практик світової спільноти. Зокрема, Україна співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН, Світовий банк, для впровадження принципів соціальної рівності та забезпечення доступу до соціальних благ. Таке партнерство допомагає адаптувати українську нормативно-правову базу до міжнародних стандартів, що

покращує ефективність боротьби з бідністю та підвищує рівень соціального захисту [9].

Впровадження міжнародних стандартів дозволяє підвищити рівень соціальних послуг та забезпечити належний захист прав громадян, особливо в умовах економічної нестабільності.

7. Гнучкість і адаптивність соціальної політики. Важливим аспектом української соціальної політики є її здатність адаптуватися до сучасних викликів. Система соціального захисту має можливість швидко реагувати на нові виклики, такі як економічна криза, пандемія COVID-19 або військові дії. Завдяки цьому держава може оперативно впроваджувати тимчасові соціальні програми, що забезпечують допомогу тим, хто найбільше постраждав від кризи, зокрема внутрішньо переміщеним особам та безробітним [42].

Ця гнучкість сприяє ефективнішому використанню державних ресурсів та дозволяє забезпечити підтримку в умовах, коли соціальні ризики значно зростають.

8. Ефективність у зниженні нерівності. Українська соціальна політика зосереджується на зменшенні соціальної нерівності через перерозподіл ресурсів та запровадження соціальних програм, що підтримують найбільш вразливі категорії громадян. Прогресивна податкова система та програми перерозподілу доходів забезпечують справедливий розподіл державних ресурсів, що сприяє підвищенню рівня добробуту малозабезпечених громадян та забезпечує соціальну рівність [51].

Соціальна рівність є важливим аспектом стійкого розвитку суспільства, оскільки вона сприяє зменшенню рівня бідності та забезпечує кожному громадянину можливості для розвитку.

Нормативно-правове регулювання соціальної політики в Україні має ряд позитивних рис, які роблять її ефективним інструментом боротьби з бідністю. Конституційне закріплення соціальних прав, системний підхід, прозорість соціальної допомоги, підтримка вразливих груп, розширення доступу до соціальних послуг, інтеграція міжнародних стандартів, гнучкість політики та

зниження нерівності є ключовими аспектами, що сприяють подоланню бідності в Україні. Завдяки цим позитивним рисам українська соціальна політика забезпечує підтримку для найбільш уразливих верств населення, підвищує рівень соціальної справедливості та сприяє довготривалому економічному розвитку країни [35].

Нижче розглянемо основні негативні риси, що перешкоджають успішному подоланню бідності.

1. Відсутність системності та узгодженості. Однією з найбільших проблем нормативно-правового регулювання соціальної політики в Україні є відсутність системного підходу. Соціальна політика не завжди узгоджується з іншими сферами, такими як економічна чи освітня політика, що створює бар'єри для ефективної реалізації програм. Наприклад, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» встановлює базові стандарти для соціального захисту, проте ці стандарти часто не відповідають реаліям і не враховують економічних змін, що відбуваються в країні. Через це виникає дисбаланс між державними зобов'язаннями та реальними можливостями [38].

Крім того, соціальна політика часто приймається фрагментарно, без урахування потреб окремих груп населення, що призводить до нерівномірного розподілу ресурсів. Відсутність узгодженості також проявляється в ситуаціях, коли місцеві органи влади не мають необхідних ресурсів для реалізації державних програм на місцях, що суттєво знижує ефективність соціальної підтримки.

2. Недостатнє фінансування соціальних програм. Обмеженість фінансування соціальних програм є серйозним викликом для України. Багато соціальних програм не можуть повноцінно реалізовуватися через недостатнє фінансування з боку держави в умовах війни. Це призводить до того, що мінімальні соціальні гарантії, закріплені законодавством, не завжди виконуються, що залишає малозабезпечені сім'ї та інших вразливих громадян

без належної допомоги. Навіть такі базові виплати, як пенсії та субсидії, часто не відповідають реальним потребам і рівню інфляції [21].

Недостатнє фінансування також сприяє зниженню довіри до державних органів та системи соціального захисту в цілому. Багато громадян не можуть розраховувати на державну підтримку у випадку непередбачених обставин, що підвищує рівень соціальної вразливості та поглиблює нерівність у суспільстві.

3. Низький рівень адресності соціальної допомоги. Один із найбільш критичних недоліків соціальної політики України – це низька адресність соціальної допомоги, тобто невідповідність допомоги реальним потребам тих, хто її найбільше потребує. Через недосконалі механізми оцінки доходів і потреб, багато людей, які мають низький дохід, не отримують належної допомоги, тоді як деякі менш потребуючі групи можуть отримувати значні соціальні виплати. Це спричиняє неефективний розподіл державних ресурсів і підсилює відчуття несправедливості серед населення [27].

Низький рівень адресності також пов'язаний із відсутністю чітких критеріїв для визначення бенефіціарів, а також із бюрократичними перешкодами при отриманні соціальних виплат. Це створює додаткові труднощі для людей, які не можуть подолати складнощі процедурного характеру для отримання допомоги.

4. Бюрократична складність та непрозорість процесу. Нормативно-правове регулювання соціальної політики України відзначається високим рівнем бюрократичної складності, що ускладнює доступ громадян до соціальних послуг і виплат. Процес отримання соціальної допомоги часто супроводжується численними вимогами до документів до подання, що є перешкодою для багатьох малозабезпечених громадян, особливо для людей похилого віку та людей з інвалідністю, які не завжди мають можливість або знання для збирання необхідних документів [16].

Бюрократичність процесу також знижує прозорість соціальної політики, що сприяє корупційним ризикам та зловживанням під час надання соціальної допомоги. Багато громадян втрачають віру у справедливість системи

соціального захисту через складнощі з доступом до інформації про можливості соціальної підтримки та процедури її отримання.

5. Відсутність єдиного підходу до підтримки різних груп населення. Соціальна політика України часто не враховує потреби різних груп населення, що призводить до нерівномірного розподілу ресурсів. Підтримка, яка надається, нерідко має загальний характер і не відповідає специфічним потребам окремих категорій громадян, таких як багатодітні сім'ї, ветерани війни, внутрішньо переміщені особи тощо. Це створює ситуацію, коли певні групи залишаються без належної підтримки або ж отримують допомогу, що не є достатньою для подолання складних соціально-економічних умов [14].

Відсутність індивідуального підходу до потреб різних груп знижує ефективність державних програм і не сприяє довгостроковому вирішенню проблеми бідності.

6. Недосконала система моніторингу та контролю. Недосконалість системи моніторингу та контролю за виконанням соціальних програм є ще однією негативною рисою соціальної політики України. Відсутність ефективних механізмів оцінки результатів та контролю за розподілом ресурсів призводить до нецільового використання бюджетних коштів та знижує ефективність соціальної підтримки. Часто соціальні програми реалізуються без належної оцінки їх впливу на рівень життя громадян, що призводить до їх формального виконання без досягнення реальних результатів [9].

Крім того, система моніторингу потребує покращення в частині забезпечення прозорості, що дозволило б громадськості контролювати процес розподілу соціальної допомоги та мінімізувати корупційні ризики.

7. Відсутність гнучкості соціальної політики. Соціальна політика України часто виявляє недостатню гнучкість у реагуванні на зміни в соціально-економічній ситуації. Програми соціальної підтримки, розроблені багато років тому, не враховують сучасних викликів, таких як економічні кризи, пандемія COVID-19 або війна. Відсутність оперативних механізмів адаптації соціальної

політики до змін призводить до того, що соціальна підтримка часто є несвоечасною і не відповідає реальним потребам громадян [42].

Ця негнучкість підвищує соціальну вразливість населення і робить соціальну політику менш ефективною в умовах кризи.

Тобто, нормативно-правове регулювання реалізації соціальної політики в Україні, спрямоване на подолання бідності, зіткнулося з низкою проблем, які впливають на його ефективність та справедливість. Відсутність системності, низький рівень фінансування, обмежена адресність та інші фактори перешкоджають належній реалізації соціальної політики і залишають багато верств населення без належної підтримки.

2.2. Сучасний стан та динаміка бідності в Україні у період воєнного стану

Воєнний стан в Україні, спричинений масштабною військовою агресією, значно погіршив економічне становище багатьох громадян, збільшивши рівень бідності до критичного рівня. Із зростанням масштабів військових дій і посиленням економічного тиску, показники бідності зросли до рівнів, яких країна не знала з початку незалежності. Цей період ознаменувався серйозними змінами у сфері працевлаштування, доступу до соціальних послуг, доходів населення, що значно вплинуло на добробут громадян та на поглиблення соціальної нерівності.

Військовий конфлікт призвів до значних втрат не тільки людських життів, але й економічної активності. Через знищення інфраструктури, скорочення виробництва та втрату ринків, економіка України зазнала серйозного удару, що негативно позначилося на доходах населення. За даними експертів, наразі рівень бідності в Україні досягнув тривожних 67%, що означає, що понад половина українців знаходиться за межею бідності, намагаючись виживати на мінімальні доходи. Більшість із цих людей втратили доступ до стабільних джерел доходів і опинилися в стані крайньої бідності, що стало наслідком воєнних дій та відповідних економічних потрясінь [41].

Відповідно до результатів опитування Центру Разумкова, з 2017 по 2024 роки збільшилася кількість домогосподарств, які відповідно до опитування, відносять себе до середнього класу за рівнем добробуту («у цілому на життя вистачає...») та трохи вище середнього («живемо забезпечено...») (див. табл. 1) [32]. Водночас, з початку війни виросла кількість домогосподарств, які оцінюють свої статки як найбільш необхідні («ледве зводимо кінці з кінцями...») – 9,2% у 2021 році та 12,2% у вересні 2024 [32].

Табл. 2.2.1

Оцінка громадянами добробуту власної сім'ї (розподіл відповідей на питання «Яке в цілому матеріальне становище вашої сім'ї?»)

Категорії	Квітень 2017	Червень 2021	Серпень 2022	Лютий-березень 2023	Вересень 2023	Березень 2024	Червень 2024	Вересень 2024
Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	17,6	9,2	13,5	14,2	11,1	10,9	12,9	12,2
Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	44,8	38,3	37,8	42	36,8	37,7	37,6	35,8
У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі	30,9	43,8	39	33,7	42,7	42,2	38,5	40,7
Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо)	4,3	6,4	7,2	6,1	6,7	7	7,8	9,3
Ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо	0,2	0,9	0,3	0,3	0,6	0,5	0,2	0,5
Важко відповісти, не відповіли	2,1	1,4	2,2	2,6	2,1	1,7	2,7	1,5

* Складено на основі даних Центру Разумкова.

Світовий банк зазначає, що через активні бойові дії близько третини українців знаходяться у стані бідності, що є прямим наслідком втрати робочих місць та зниження рівня життя – з 2020 по 2024 рік кількість осіб за межею бідності зросла на понад 1,8 млн осіб [45]. Згідно з аналізом Інституту

економічних досліджень та політичних консультацій, загальний обсяг внутрішнього валового продукту (ВВП) скоротився на 30% у 2023 році, що також сприяє зростанню кількості людей, які опинилися на межі бідності [10].

Протягом останніх років до початку повномасштабної війни рівень бідності в Україні поступово знижувався завдяки економічному зростанню і стабілізації ринку праці. Однак у зв'язку з війною динаміка змінилась у протилежний бік. Згідно з дослідженням, проведеним аналітиками Центру економічної стратегії, кількість українців, які опинилися за межею крайньої бідності, зросла у декілька разів з початком війни – зокрема тих, хто економить на їжі та опинився без роботи (див. табл. 2) [44].

Табл. 2.2.2.

Рівень безробіття та частка тих, хто економить на їжі

* Інформація Центру економічної стратегії.

Серед головних причин зростання бідності в Україні можна виділити декілька ключових аспектів:

- Втрата робочих місць. У зв'язку з бойовими діями велика кількість підприємств була змушена зупинити роботу або навіть закритися. Це призвело до масових скорочень та безробіття. За даними Міністерства економіки України, безробіття в Україні сягає найвищих показників за останні десятиліття [53].

- Руйнування інфраструктури. Інфраструктурні об'єкти, такі як дороги, мости, аеропорти, які є важливими для економічної діяльності, були пошкоджені або знищені. Це ускладнює транспортні зв'язки, порушує логістичні ланцюги і підвищує витрати на транспортування, що в кінцевому результаті відображається на цінах на товари та послуги [13].

- Зниження купівельної спроможності. Війна призвела до суттєвого знецінення гривні, що збільшує вартість імпортованих товарів. Водночас, внутрішнє виробництво скоротилося, що обмежує доступ до якісних товарів і послуг. У результаті купівельна спроможність українців знижується, а рівень життя падає [33].

Попри довоєнні зусилля щодо зменшення рівня бідності, зокрема завдяки реформам у соціальній сфері, сучасна динаміка показує різке зростання бідності. Якщо раніше бідність в Україні поступово знижувалася завдяки економічному зростанню та стабілізації ринку праці, то з початком війни динаміка різко змінилася. У період воєнного стану рівень бідності в Україні досяг пікових значень, порівнянних із ситуацією на початку 1990-х років, коли країна тільки-но отримала незалежність [53].

Соціальна нерівність також є важливим аспектом, який слід враховувати при аналізі стану бідності в Україні. Воєнний стан значно поглибив нерівність у доходах між різними соціальними групами та регіонами. Наприклад, найбільше постраждали східні та південні області країни, які стали епіцентром бойових дій, тоді як західні регіони змогли зберегти відносну економічну стабільність. Дослідження Національного інституту стратегічних досліджень показує, що воєнний конфлікт поглибив нерівність доходів між регіонами та соціальними групами, що суттєво вплинуло на загальну картину бідності в країні [13].

Різке зростання бідності в Україні вже має серйозні наслідки для суспільства та економіки. Серед основних негативних наслідків можна виділити зниження рівня життя, зростання рівня злочинності, погіршення здоров'я населення та збільшення соціальної нестабільності. Українські сім'ї, які опинилися у стані крайньої бідності, не мають можливості задовольнити навіть базові потреби, такі як харчування, медичне обслуговування та доступ до освіти. Втрата можливостей для освіти, особливо для дітей, що зростають у бідних сім'ях, погіршує шанси на краще майбутнє і в довгостроковій перспективі може призвести до зниження економічного розвитку країни [46].

Експерти вказують, що демографічна ситуація в Україні також посилила проблему бідності, адже відбулося суттєве скорочення працездатного населення через міграцію та втрати на фронті. Більше того, у багатьох регіонах країни скоротилася можливість працевлаштування, а рівень заробітних плат впав до мінімального рівня [53].

Значний вплив на сучасний стан бідності в Україні має поглиблення соціальної нерівності. Внаслідок воєнного стану рівень доходів між різними групами населення суттєво збільшився, зокрема через втрату джерел доходу для значної кількості людей. Дослідження Національного інституту стратегічних досліджень вказує, що воєнний конфлікт поглибив нерівність доходів між регіонами та соціальними групами, що суттєво вплинуло на загальну картину бідності в країні [13].

Соціальна нерівність також проявляється у відмінностях у доступі до соціальних послуг, зокрема медичних та освітніх. Так, у деяких регіонах України, особливо на сході та півдні, обмежений доступ до медичних послуг, що ускладнює ситуацію для соціально незахищених верств населення, особливо для літніх людей і дітей, які залишаються у цих районах [21].

Зростання рівня бідності в Україні вже має серйозні наслідки для суспільства та економіки країни. Серед основних негативних наслідків можна виділити зниження рівня життя населення, погіршення стану здоров'я, зменшення можливостей для освіти, зростання рівня злочинності та соціальної

нестабільності. Українські сім'ї, які опинилися у стані крайньої бідності, не мають можливості задовольнити навіть базові потреби, такі як харчування, медичне обслуговування та доступ до освіти [33].

Додатково, бідність призводить до втрати людського капіталу, оскільки сім'ї, що живуть у бідності, часто не мають можливості інвестувати в освіту своїх дітей, що зменшує їхні шанси на краще життя в майбутньому. В умовах воєнного конфлікту ситуація ще більше ускладнюється через обмежені ресурси держави та відсутність стабільного фінансування на соціальні програми.

Експерти пропонують різні підходи для подолання бідності в Україні, що мають бути адаптовані до умов війни та повоєнної відбудови. Зокрема, наголошується на важливості залучення міжнародної допомоги, спрямованої на підтримку соціально незахищених верств населення та розвиток економіки. Одним із ключових напрямів є відновлення інфраструктури та створення нових робочих місць, особливо у постраждалих регіонах [46].

Також важливим аспектом є покращення доступу до соціальних послуг, таких як медична допомога та освіта, для найбільш вразливих груп населення. Це дозволить зменшити соціальну нерівність та забезпечити базові потреби для людей, що живуть у бідності. Крім того, важливо забезпечити підтримку малого та середнього бізнесу, який може стати основним джерелом робочих місць у процесі відновлення економіки.

Воєнний стан в Україні призвів до значного погіршення рівня життя населення, спричинивши різке зростання бідності та соціальної нерівності. Значна частина українців зараз перебуває за межею бідності, і для подолання цієї ситуації потрібні скоординовані зусилля держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Важливо вже сьогодні розробляти стратегії, спрямовані на підтримку найбільш вразливих груп населення та відновлення економіки, адже ці заходи стануть основою для побудови стабільного і справедливого суспільства у повоєнний період.

2.3. Вплив війни на соціально вразливі категорії населення: внутрішньо переміщені особи, ветерани, малозабезпечені сім'ї

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася в 2022 році, суттєво вплинула на всі верстви населення, однак найбільше постраждали соціально вразливі категорії, такі як внутрішньо переміщені особи (ВПО), ветерани, малозабезпечені сім'ї.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали однією з найбільш вразливих груп населення. За даними Міністерства соціальної політики України, в Україні налічується понад 8 мільйонів ВПО, які змушені були залишити свої домівки через бойові дії [33]. Ці люди стикаються з безліччю проблем, пов'язаних з відсутністю стабільності, недостатнім соціальним захистом, а також труднощами з отриманням медичної допомоги.

В умовах війни ВПО часто залишаються без роботи, оскільки багато підприємств, на яких вони працювали, знищено або тимчасово закрито. Це призводить до зростання бідності серед цієї категорії. Згідно з даними Світового банку, близько 33% українців живуть за межею бідності, що ставить ВПО в ще більш уразливе становище [45].

Крім того, ВПО мають труднощі з адаптацією в нових місцях проживання. Вони часто стикаються з дискримінацією, упередженнями, а також відсутністю соціальної інфраструктури. На жаль, державні програми підтримки не завжди ефективно працюють, що призводить до недостатньої допомоги цій групі населення [46].

Внутрішні переміщені особи стикаються з труднощами у працевлаштуванні через дискримінацію та відсутність належних навичок або ресурсів для інтеграції у нові громади. Дослідження показують, що внаслідок війни рівень бідності серед ВПО зріс у кілька разів, а близько 60% з них перебувають за межею бідності [29]. Влада та міжнародні організації намагаються надати підтримку, проте існуючі програми часто недостатні для покриття базових потреб.

Ветерани, які повернулися з фронту, також є соціально вразливою категорією. Багато з них отримують травми, як фізичні, так і психічні, що ускладнює їх реінтеграцію в суспільство. За даними досліджень, близько 60% ветеранів стикаються з труднощами у пошуку роботи через психологічні травми та відсутність відповідних соціальних навичок [21]. Вони часто не отримують належної медичної допомоги, а також підтримки з боку держави.

Однією з основних проблем, з якою стикаються ветерани, є недостатній рівень соціального захисту. Багато з них не отримують компенсацій, або отримують їх невчасно, що ускладнює їхнє фінансове становище. Згідно з даними Центру економічної стратегії, ветерани потребують спеціалізованих програм, які б забезпечували їм належну підтримку в процесі реінтеграції [44].

Згідно з дослідженнями, близько 30% ветеранів після повернення з фронту мають проблеми з адаптацією до цивільного життя [44]. Ці труднощі зумовлені не тільки фізичними та психологічними травмами, але й недостатньою підтримкою з боку держави та суспільства. Система соціального захисту ветеранів в Україні потребує значних змін для того, щоб відповісти на їхні потреби та виклики, з якими вони стикаються [44].

Багато ветеранів стикаються з проблемами адаптації до цивільного життя, зокрема через труднощі у спілкуванні та відновленні соціальних зв'язків. Необхідно розробити комплексні програми, які б охоплювали навчання, психологічну підтримку та соціальну реабілітацію для ветеранів.

Малозабезпечені сім'ї стали ще більш вразливими в умовах війни. Зростання цін на основні продукти харчування, енергоносії та інші товари першої необхідності призвело до збільшення фінансового навантаження на такі сім'ї. Згідно з даними дослідження, кожен третій українець опинився за межею бідності, і це число постійно зростає [41].

За даними Світового банку, у 2023 році кожен третій українець жив у бідності, що є наслідком зниження рівня доходів, інфляції та безробіття [31]. Війна призвела до зростання цін на базові товари та послуги, що ускладнило життя для людей, які й так мали низькі доходи. Соціальні виплати та програми

підтримки, що діяли до війни, часто не покривають навіть мінімальних потреб, особливо в умовах зростаючих цін та нестабільності.

Малозабезпечені сім'ї часто не мають доступу до медичних послуг, освіти та соціальних благ. Це викликано не лише фінансовими труднощами, але й недостатнім рівнем соціальної інфраструктури. Багато малозабезпечених не можуть дозволити собі лікування або навчання дітей, що веде до погіршення загального рівня життя [10].

Соціальна нерівність у доходах також зростає, що створює додаткові проблеми для малозабезпечених. Вони стикаються з труднощами в отриманні доступу до фінансових ресурсів, що ускладнює їхнє економічне становище. Відсутність державної підтримки та соціальних програм лише погіршує ситуацію [13].

Війна в Україні має глибокий і тривожний вплив на соціально вразливі категорії населення. Внутрішньо переміщені особи, ветерани та малозабезпечені сім'ї стикаються з численними проблемами, які потребують термінового вирішення.

Зусилля з відновлення соціальної інфраструктури, надання медичних послуг, підтримка ветеранів та внутрішньо переміщених осіб можуть суттєво поліпшити становище найбільш уразливих категорій населення. Необхідно визнати, що без активних дій та підтримки цих груп населення, Україна ризикує зіткнутися з глибокою соціальною кризою, яка може мати довгострокові наслідки для суспільства в цілому.

Загалом, війна в Україні не лише викликала серйозні гуманітарні проблеми, але й стала каталізатором для змін у соціальних політиках. Необхідно враховувати специфіку кожної вразливої групи для того, щоб розробити адекватні рішення, які допоможуть вийти з кризи та відновити соціальну тканину суспільства.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 дослідження проведено детальний аналіз політики подолання бідності та нерівності в Україні, зокрема увага зосереджена на нормативно-правовому регулюванні соціальної політики, сучасному стані бідності в умовах воєнного стану та впливі війни на соціально вразливі категорії населення.

Аналіз нормативно-правового регулювання показав, що в Україні існує широкий спектр законодавчих актів та програм, спрямованих на боротьбу з бідністю. Проте, неефективність реалізації їх положень, а також недостатня координація між різними державними структурами призводять до обмежених результатів. Важливими є програми соціальної допомоги, які мають забезпечувати підтримку найбільш уразливих верств населення, проте їх фінансування залишається недостатнім, що ставить під загрозу виконання поставлених цілей. Необхідно удосконалити механізми моніторингу та оцінки ефективності існуючих програм, щоб забезпечити їх адаптацію до реальних потреб населення.

Сучасний стан бідності в Україні, особливо в умовах воєнного стану, є критичним. За даними статистичних досліджень, кількість людей, які перебувають за межею бідності, суттєво зросла, що свідчить про глибоку соціально-економічну кризу. Війна внесла серйозні корективи в економіку, зокрема, зниження рівня доходів населення, зростання безробіття та інфляції. Важливо підкреслити, що ці фактори особливо гостро відчуються у найбільш вразливих групах населення, таких як пенсіонери, малозабезпечені сім'ї та внутрішньо переміщені особи. З метою подолання бідності державі необхідно активізувати зусилля з реалізації ефективних соціальних програм, орієнтованих на підтримку тих, хто найбільше постраждав.

Війна в Україні негативно вплинула на соціально вразливі категорії населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та малозабезпечених. Внутрішньо переміщені особи стикаються з численними труднощами, такими як відсутність доступу до житла, медичних послуг та

стабільного доходу. Ветерани, які повертаються з війни, часто стикаються з проблемами соціальної адаптації, психічного здоров'я та недостатньою медичною підтримкою. У свою чергу, малозабезпечені сім'ї зазнають додаткових труднощів, пов'язаних із зростанням цін на основні товари та послуги. Держава повинна враховувати ці виклики і сприяти створенню механізмів підтримки, які б допомогли цим групам населення подолати наслідки війни.

Загалом для подолання бідності та нерівності в Україні в умовах воєнного стану необхідно не тільки покращити нормативно-правове регулювання, але й вжити рішучих заходів для підтримки найбільш вразливих верств населення. Системна підтримка, соціальні програми, направлені на підвищення доходів та зменшення витрат на основні потреби, а також покращення доступу до медичних послуг і житла є критично важливими для забезпечення соціальної стабільності. Лише за умови комплексного підходу до вирішення цих проблем Україна зможе зменшити рівень бідності та створити основу для сталого розвитку суспільства у післявоєнний період.

В умовах поточної соціально-економічної ситуації Україні необхідно впроваджувати інноваційні рішення для підвищення ефективності соціальної політики. Це включає в себе використання сучасних технологій для моніторингу та аналізу потреб населення, а також залучення міжнародної допомоги та співпраці з недержавними організаціями та міжнародними фінансовими організаціями. Важливо, щоб державні установи та організації громадянського суспільства працювали в тісній взаємодії для забезпечення максимальної результативності соціальних програм. Необхідно також створювати умови для розвитку соціального підприємництва, яке може стати ефективним інструментом для подолання бідності, сприяючи зайнятості та економічній активності у вразливих громадах зокрема й законодавче закріплення публічно-управлінського механізму створення та функціонування ветеранських підприємств.

Крім того, вкрай важливим є забезпечення доступу до освіти та професійної підготовки для тих, хто опинився у скрутному становищі. Освіта є ключовим чинником, що дозволяє людям поліпшити свої економічні можливості та виходу з бідності. Тому, державі слід знайти способи для підтримки освітніх ініціатив, які сприятимуть підвищенню рівня кваліфікації населення, зокрема у сферах, що мають попит на ринку праці. Уряду слід також забезпечити безкоштовний доступ до навчальних матеріалів, організувати програми перенавчання для тих, хто втратив роботу через війну або зміни в економіці.

Також важливо звернути увагу на психологічну підтримку вразливих категорій населення, особливо ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, які можуть страждати від наслідків травм, пережитих під час війни. Необхідно розвивати програми, що забезпечують психосоціальну допомогу, надаючи консультації та підтримку фахівців. Психічне здоров'я – це важлива складова соціальної стабільності, тому забезпечення відповідних послуг є критично важливим.

Не менш важливим є залучення самоорганізації населення у вирішення проблем бідності та нерівності. Громадські організації, місцеві ініціативи та активісти можуть стати рушійною силою змін, адже вони безпосередньо працюють з тими, хто найбільше постраждав. Взаємодія між державними структурами та громадським сектором може сприяти більш оперативному реагуванню на потреби населення та підвищенню ефективності соціальної політики.

З огляду на виклики, які постали перед Україною, важливо зосередитися на формуванні комплексної стратегії боротьби з бідністю та соціальною нерівністю, яка б враховувала специфіку кожної вразливої групи населення. Ця стратегія має бути гнучкою і адаптивною, здатною швидко реагувати на зміни в соціально-економічній ситуації та потреби населення. Лише завдяки системному підходу та активному залученню всіх зацікавлених сторін, Україні вдасться створити ефективну політику, що забезпечить соціальний захист та

підтримку для найбільш вразливих верств населення, сприяючи їх адаптації та розвитку у післявоєнний період. Таким чином, ми можемо сподіватися на побудову більш справедливого та стійкого суспільства, в якому кожен зможе знайти своє місце та реалізувати свій потенціал.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Рекомендації щодо покращення соціального захисту вразливих верств населення в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану, який переживає Україна, питання соціального захисту вразливих верств населення набуває особливого значення. Соціально незахищені групи, такі як внутрішньо переміщені особи, ветерани, малозабезпечені сім'ї та особи з інвалідністю, потребують особливої уваги з боку держави та суспільства в цілому. Ефективна соціальна політика має бути націлена на забезпечення їхніх базових потреб, захист прав та створення умов для відновлення і розвитку. У цьому контексті пропонується ряд рекомендацій, спрямованих на покращення соціального захисту вразливих верств населення в умовах воєнного стану.

1. Необхідно вдосконалити систему соціального забезпечення, зокрема розширити доступ до соціальних виплат. В умовах економічної кризи, викликаній війною, багато людей втратили роботу або зазнали значного зниження доходів. Тому важливо забезпечити своєчасні та адекватні соціальні виплати для тих, хто опинився в складній фінансовій ситуації. Зокрема, варто розглянути можливість введення додаткових виплат для внутрішньо переміщених осіб, які зазнали значних втрат у зв'язку з війною. Необхідно забезпечити автоматизовану систему призначення виплат, щоб уникнути затримок і бюрократичних перешкод.

2. Державі слід активізувати програми соціальної інтеграції для внутрішньо переміщених осіб. Ці програми повинні включати навчання, перепідготовку, підтримку підприємництва та надання житлових субсидій. Важливо створити умови для адаптації ВПО у нових громадах, забезпечуючи доступ до соціальних послуг, медичної допомоги та освіти. Партнерство з

громадськими організаціями та місцевими ініціативами може сприяти більш ефективній реалізації таких програм.

3. Необхідно звернути увагу на забезпечення психосоціальної підтримки вразливих груп. Війна призвела до численних психологічних травм, які потребують професійної кваліфікованої допомоги. Важливо створити доступні центри психологічної підтримки, які б надавали консультації та терапію для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та їхніх родин. Крім того, треба запровадити програми з психологічної реабілітації для військових, що повертаються з фронту, оскільки вони часто стикаються з проблемами адаптації та психічного здоров'я.

4. Необхідно активно залучати до процесу соціального захисту представників бізнесу. Соціальна відповідальність бізнесу може стати важливим чинником у вирішенні проблем вразливих верств населення. Компанії можуть надавати фінансову підтримку, організовувати благодійні програми, забезпечувати робочі місця для людей, які втратили можливість працювати через війну. Держава повинна створити сприятливі умови для бізнесу, щоб залучити його до соціальних ініціатив, зокрема через податкові пільги та інші механізми заохочення.

5. Важливим є удосконалення законодавства щодо захисту прав вразливих верств населення. Необхідно переглянути та адаптувати існуючі норми, щоб забезпечити належний рівень соціального захисту для всіх категорій населення, особливо для тих, хто найбільше постраждав від війни. Включення до законодавства нових положень, які б гарантували доступ до медичних послуг, освіти та соціальної допомоги, допоможе підвищити рівень захищеності вразливих груп.

6. Важливим є забезпечення моніторингу і оцінки ефективності соціальних програм. В умовах війни необхідно проводити регулярні дослідження та аналіз соціальних потреб населення, щоб вчасно виявляти проблеми та коригувати існуючі програми. Залучення незалежних експертів і

громадських організацій до цього процесу допоможе забезпечити прозорість і об'єктивність оцінки показників системи соціального захисту.

7. Особливу увагу слід приділити підтримці малозабезпечених сімей та осіб з інвалідністю. Для цих груп населення важливо забезпечити доступ до соціальних послуг, медичної допомоги та освіти. Програми соціальної допомоги мають бути орієнтовані на покриття базових потреб, таких як житло, харчування, одяг та медичні послуги. Важливою є також інформаційна підтримка, яка б допомагала вразливим категоріям населення орієнтуватися в системі соціальних послуг та отримувати необхідну допомогу.

8. Важливо активізувати міжнародну співпрацю у сфері соціального захисту. У часи війни підтримка міжнародних організацій може суттєво поліпшити соціальну ситуацію в Україні. Залучення фінансування та експертної допомоги з боку міжнародних партнерів може сприяти реалізації нових програм та ініціатив, спрямованих на соціальний захист вразливих верств населення.

9. Необхідно забезпечити громадську участь у процесах прийняття рішень щодо соціальної політики. Залучення представників вразливих груп до обговорення соціальних ініціатив допоможе краще врахувати їхні потреби та пропозиції. Громадські слухання, консультації та інші форми залучення населення до формування соціальної політики дозволять створити більш ефективні програми, які справді будуть відповідати потребам людей.

10. Важливо забезпечити інформаційне супроводження всіх соціальних ініціатив. Вразливі верстви населення повинні бути поінформовані про доступні соціальні послуги, програми підтримки та можливості їх отримання. Важливо створити зручні платформи для комунікації, зокрема через Інтернет, соціальні мережі та громадські організації, які б допомагали людям отримувати необхідну інформацію.

11. Важливо акцентувати увагу на розвитку соціального підприємництва. Соціальні підприємства можуть стати важливим інструментом для створення нових робочих місць, підтримки вразливих категорій населення та вирішення

соціальних проблем. Держава повинна підтримувати розвиток соціального підприємництва через навчання, фінансову допомогу та створення сприятливих умов для його діяльності. Також слушною є пропозиція передбачити механізм створення та функціонування ветеранських підприємств.

12. Необхідно вдосконалити систему підготовки кадрів у сфері соціального захисту. Спеціалісти, які працюють у соціальних службах, повинні мати відповідні знання та навички для роботи з вразливими категоріями населення. Важливо забезпечити регулярне підвищення кваліфікації, навчання новим методам роботи та обміну досвідом з іншими країнами.

У підсумку, рекомендації щодо покращення соціального захисту вразливих верств населення в умовах воєнного стану вимагають системного підходу та комплексних дій з боку держави, бізнесу та суспільства. Забезпечення ефективного соціального захисту є ключовим елементом стабільності та розвитку в Україні, а також основою для відновлення країни після війни. Лише спільними зусиллями можна подолати труднощі, що постали перед суспільством, і створити умови для гідного життя кожного українця.

Рекомендується внести наступні зміни до чинного законодавства, які можуть покращити соціальний захист вразливих верств населення в умовах воєнного стану:

1. Розширення доступу до соціальних виплат:

Внести зміни до законодавства, які б дозволили автоматизувати процес призначення соціальних виплат для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та інших вразливих категорій населення. Це включатиме спрощення процедур подачі документів та прискорення процесу виплат.

2. Запровадження нових видів соціальних допомог:

Запровадити нові види соціальних допомог для осіб, які втратили роботу або зазнали значних фінансових втрат через війну. Ці виплати можуть включати надбавки для малозабезпечених сімей, а також спеціальні програми підтримки для людей, які доглядають за дітьми або особами з інвалідністю.

3. Адаптація законодавства для підтримки внутрішньо переміщених осіб:

Внести зміни до законодавства, які б забезпечили захист прав ВПО, зокрема в аспектах доступу до освіти, медичних послуг та соціального забезпечення. Це може включати встановлення квот на прийом ВПО в навчальні заклади та медичні установи.

4. Створення механізмів психосоціальної підтримки:

Включити положення про психосоціальну підтримку вразливих груп населення в законодавство. Це може передбачати фінансування центрів психологічної підтримки та навчання фахівців для надання кваліфікованої допомоги.

5. Захист прав ветеранів:

Удосконалити законодавство, що стосується соціального захисту ветеранів, включаючи їх право на медичне обслуговування, реабілітацію та професійну адаптацію. Запровадити нові програми навчання та підтримки для ветеранів, які повертаються з фронту, а також можливість ветеранського підприємництва.

6. Стимулювання соціальної відповідальності бізнесу:

Включити в законодавство положення, які б заохочували бізнес до участі у програмах соціального захисту, зокрема через податкові пільги для компаній, які беруть участь у благодійних ініціативах чи соціальних програмах.

7. Покращення механізмів моніторингу і звітності:

Ввести нові норми, що зобов'язують державні органи проводити регулярні моніторинги та оцінки ефективності соціальних програм. Ці дані повинні бути відкритими та доступними для громадськості, що дозволить громадським організаціям та активістам контролювати використання бюджетних коштів і реалізацію соціальних ініціатив.

Ці зміни можуть стати основою для створення більш ефективної системи соціального захисту, що відповідає потребам вразливих верств населення в умовах війни.

3.2. Можливості адаптації міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності

Адаптація міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності є важливим аспектом для забезпечення ефективного соціального захисту та підвищення життєвого рівня населення. У світлі сучасних викликів, зокрема економічної кризи, соціальних потрясінь і війни, Україні необхідно вивчити та імплементувати перевірені кращі практики, що продемонстрували свою ефективність у інших країнах.

Досвід інших країн, які успішно подолали проблеми бідності, може стати корисним джерелом знань для України. Країни, що проходили через економічні та соціальні кризи, часто впроваджували ефективні політики, які призвели до значних поліпшень у житті населення. Вивчення їхнього досвіду дозволяє Україні уникнути помилок минулого та скоротити час, необхідний для впровадження успішних стратегій.

В умовах війни, яку переживає Україна, бідність і соціальна нерівність стали особливо гострими проблемами. Внутрішньо переміщені особи, ветерани та малозабезпечені верстви населення потребують термінового реагування з боку держави. Вивчення міжнародних практик, зокрема, програм соціального захисту та допомоги в умовах криз, може допомогти Україні швидше й ефективніше відповісти на ці виклики.

Також адаптація міжнародного досвіду дозволяє запозичувати інноваційні підходи, що можуть бути адаптовані до українських реалій. Сучасні технології, нові методи соціальної роботи, а також ефективні моделі фінансування соціальних програм можуть суттєво покращити систему соціального захисту в Україні.

Варто також не забувати, що країни, які реалізують ефективні політики подолання бідності, часто отримують підтримку з боку міжнародних організацій та донорів. Адаптація міжнародного досвіду може стати ключем до

залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку соціальних програм в Україні.

Загалом можна виділити кілька ключових напрямків адаптації світового досвіду:

1. Важливим є аналіз міжнародного досвіду в сфері боротьби з бідністю, зокрема програм соціального захисту, які реалізуються в різних країнах. Наприклад, модель соціального забезпечення в країнах Північної Європи, зокрема в Швеції та Норвегії, демонструє успішний підхід до забезпечення рівного доступу до освіти, медичних послуг і соціальних гарантій. У цих країнах реалізуються програми, які передбачають активну участь держави в перерозподілі ресурсів через податкову політику і соціальні програми. Україна може запозичити елементи цих моделей, адаптуючи їх до своїх соціально-економічних умов.

2. Слід звернути увагу на практики з країн, що розвиваються, зокрема на програми мікрокредитування, які продемонстрували свою ефективність у підвищенні фінансової доступності для вразливих верств населення. Досвід Бангладеша, зокрема, показує, як мікрофінансування може змінити життя жінок у сільській місцевості, надаючи їм можливість для створення власного бізнесу та забезпечення своїх сімей. Україна може адаптувати такі практики, створюючи сприятливі умови для розвитку мікробізнесу серед малозабезпечених категорій населення.

3. Важливо впроваджувати інноваційні рішення, які використовують технології для покращення доступу до соціальних послуг. Наприклад, електронні платформи для надання соціальних послуг, що реалізуються в різних країнах, можуть бути використані для оптимізації процесу подачі заявок на соціальну допомогу, зменшуючи бюрократичні бар'єри та покращуючи доступ до державних ресурсів. Це може бути особливо актуально в умовах війни, коли традиційні механізми можуть бути порушені.

4. Важливим є забезпечення координації між різними державними інституціями та неурядовими організаціями. В Україні існує чимало

волонтерських ініціатив та організацій, які працюють у сфері подолання бідності, і їхній досвід може стати основою для розробки більш ефективних політик. Адаптація міжнародного досвіду у формі партнерства між державою та неурядовими організаціями може підвищити ефективність соціальних програм.

5. Необхідно враховувати соціальну інклюзію та участь громади в процесах прийняття рішень. Моделі, що реалізуються в країнах, де суспільство активно залучене до розробки і реалізації соціальних програм, можуть слугувати прикладом для України. Наприклад, у багатьох країнах Латинської Америки громадські організації відіграють важливу роль у моніторингу виконання соціальних програм, що забезпечує більшу прозорість та відповідальність.

6. Важливо звернути увагу на освітні програми, спрямовані на підвищення фінансової грамотності населення. У країнах з високим рівнем бідності часто спостерігається брак знань про фінансові інструменти, які можуть допомогти вийти з бідності. Запровадження програм навчання для малозабезпечених верств населення в Україні, з акцентом на практичні аспекти управління фінансами, може значно підвищити їх шанси на успіх.

7. Адаптація міжнародного досвіду має враховувати специфіку українського контексту, зокрема культурні, соціальні та економічні особливості. Це передбачає проведення ретельного аналізу існуючих соціальних програм та їх результатів, щоб виявити найбільш ефективні підходи для впровадження в Україні.

У підсумку, адаптація міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності є багатообіцяючою стратегією, яка може допомогти покращити соціальне становище населення. Вивчення та імплементація ефективних практик з інших країн, а також забезпечення активної участі громади у соціальних програмах можуть стати ключовими чинниками у боротьбі з бідністю в Україні. Це вимагатиме зусиль з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів, але результати можуть стати суттєвим кроком до покращення якості життя багатьох українців.

Адаптація міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності вимагає комплексного підходу, що враховує як специфіку українського контексту, так і успішні практики з інших країн. Ось кілька шляхів, які можуть допомогти в цій адаптації:

1. Вивчення міжнародних практик на рівні органів виконавчої та законодавчої влади: Україна може розпочати з аналізу успішних моделей соціальної політики з країн, що подолали подібні проблеми. Це може включати в себе програми соціального забезпечення, системи підтримки безробітних, ініціативи з інклюзії вразливих груп населення. Важливо адаптувати ці моделі до українських умов, враховуючи економічні, культурні та соціальні особливості.

2. Залучення експертів та міжнародних організацій: Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, Світовий банк, ЄС, може бути важливою для отримання технічної допомоги, експертизи та фінансування. Це може включати обмін досвідом, організацію тренінгів для українських фахівців, а також створення спільних проєктів.

3. Впровадження інноваційних технологій: Використання сучасних технологій може суттєво покращити ефективність соціальних програм. Наприклад, впровадження електронних платформ для отримання соціальних допомог може спростити доступ вразливих груп до необхідних послуг. Технології можуть також використовуватися для збору та аналізу даних про бідність, що дозволить більш точно налаштувати програми.

4. Формування комплексних соціальних програм: Адаптація міжнародного досвіду передбачає розробку комплексних програм, що поєднують соціальну, економічну, освітню та медичну підтримку. Наприклад, програми, які одночасно надають фінансову допомогу та можливості для навчання та працевлаштування, можуть бути ефективнішими, ніж окремі ініціативи.

5. Покращення законодавчої бази: Важливо оновити законодавство, яке регулює питання соціального захисту, щоб воно відповідало міжнародним

стандартам. Це може включати в себе вдосконалення законів щодо соціальної допомоги, захисту прав працівників, створення умов для розвитку соціального підприємництва.

6. Партнерство з громадянським суспільством: Залучення неурядових організацій та благодійних фондів, волонтерських організацій може бути важливим для реалізації соціальних програм. Ці організації часто мають досвід роботи з вразливими групами населення та можуть забезпечити більш чутливий підхід до їхніх потреб.

7. Прозорість і звітність: Адаптація міжнародного досвіду також включає в себе запровадження принципів прозорості та підзвітності у процесах соціального захисту. Це дозволить зменшити корупцію та підвищити довіру населення до державних установ.

8. Моніторинг і оцінка ефективності: Важливо впроваджувати системи моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм, щоб своєчасно коригувати їх у відповідь на зміну обставин або виявлені недоліки. Використання міжнародних індикаторів для оцінки бідності та соціальної нерівності може допомогти в цьому процесі.

9. Фінансування та інвестиції: Необхідно залучати як внутрішні, так і зовнішні ресурси для реалізації програм боротьби з бідністю. Інвестування в соціальні програми та інфраструктуру, що підтримує економічний розвиток, може мати тривалий позитивний ефект на зменшення бідності.

10. Освіта та підвищення обізнаності: Важливо впроваджувати програми навчання та підвищення обізнаності серед населення про доступні соціальні послуги. Це дозволить вразливим групам краще розуміти свої права та можливості, що в свою чергу підвищить їхню участь у програмах соціальної підтримки.

Адаптація міжнародного досвіду в українській політиці подолання бідності є складним, але необхідним процесом, який може суттєво покращити якість життя вразливих груп населення. Важливо, щоб цей процес був стратегічним, комплексним та чутливим до специфіки українських реалій.

3.3. Стратегічні напрямки зменшення соціальної нерівності в Україні під час воєнного стану та після його завершення

Соціальна нерівність в Україні залишалася серйозною проблемою ще до початку війни, однак з початком введення воєнного стану ця проблема набула нових вимірів. Війна вплинула на всі сфери життя, загострила існуючі проблеми та створила нові виклики. З метою зменшення соціальної нерівності в умовах воєнного стану Україні необхідно визначити стратегічні напрямки, які дозволять адаптуватися до нових реалій і створити умови для сталого розвитку.

1. Поліпшення доступу до соціальних послуг

Одним із ключових напрямків зменшення соціальної нерівності є забезпечення доступу до основних соціальних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення. Під час війни особливо вразливими стають внутрішньо переміщені особи, ветерани, люди з обмеженими можливостями та малозабезпечені. Для покращення доступу до соціальних послуг необхідно:

- Створити мобільні соціальні служби для надання допомоги людям, які опинилися в складних умовах. Це дозволить оперативно реагувати на потреби населення, особливо у віддалених регіонах.
- Впровадити дистанційні формати надання послуг, зокрема в освіті та охороні здоров'я. Це допоможе зберегти доступ до важливих послуг навіть в умовах обмеженого пересування та знищеної інфраструктури.

2. Підтримка вразливих груп населення

В умовах воєнного стану соціально вразливі категорії населення потребують особливої уваги з боку держави. Стратегії, спрямовані на їхню підтримку, можуть включати:

- Фінансову допомогу: Збільшення соціальних виплат, призначених для малозабезпечених верств населення, ветеранів та інших вразливих груп. Це допоможе покрити основні витрати на проживання, медичні послуги та освіту.

- Програми психологічної підтримки: Війна призводить до збільшення випадків посттравматичного стресового розладу, тому важливо забезпечити доступ до психологічної допомоги для всіх постраждалих.

3. Розвиток економічної інфраструктури

Економічна нерівність часто є наслідком нерівномірного розвитку регіонів. Під час війни важливо зосередити зусилля на відновленні економічної інфраструктури, що може включати:

- Інвестиції в відновлення зруйнованої інфраструктури: Ремонт доріг, мостів, шкіл, дитячих садочків, лікарень — це не лише створення нових робочих місць, а й забезпечення нормальних умов для життя людей.

- Підтримка місцевого підприємництва: Створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема шляхом надання кредитів та грантів для відновлення постраждалих підприємств.

4. Освіта і підвищення кваліфікації

Освіта є важливим чинником у подоланні соціальної нерівності. Під час війни необхідно вжити заходів для забезпечення доступу до освіти та підвищення кваліфікації населення:

- Розвиток дистанційного навчання: Впровадження онлайн-платформ для навчання, які дозволять всім охочим здобувати нові знання та навички, незалежно від їхнього місцезнаходження.

- Підтримка програм професійної підготовки: Створення центрів для перепідготовки людей, які втратили роботу, а також забезпечення молоді можливістю отримати професійні навички, що відповідають потребам ринку праці.

5. Соціальна інтеграція

З метою зменшення соціальної нерівності важливо працювати над інтеграцією різних груп населення, особливо внутрішньо переміщених осіб. Це може бути досягнуто через:

- Соціальні програми, спрямовані на інтеграцію переселенців: Забезпечення доступу до житла, освіти, медичних послуг для внутрішньо переміщених осіб, що дозволить їм швидше адаптуватися до нових умов.

- Формування толерантності в суспільстві: Проведення інформаційних кампаній, які сприяють розумінню та підтримці вразливих груп, зокрема шляхом просування теми рівності прав і можливостей для всіх.

6. Партнерство з громадським сектором

Важливо залучати неурядові організації та благодійні фонди до процесу зменшення соціальної нерівності. Вони можуть відігравати важливу роль у:

- Впровадженні соціальних програм: неурядові організації мають досвід роботи з вразливими категоріями населення та можуть швидше реагувати на їх потреби.

- Моніторингу та оцінці ефективності програм: Залучення громадських організацій до моніторингу реалізації державних програм допоможе забезпечити прозорість і підзвітність.

7. Поліпшення законодавчої бази

Для ефективної реалізації політики зменшення соціальної нерівності необхідно вдосконалити законодавство:

- Актуалізація законодавства про соціальний захист: Внесення змін до законодавства, яке регулює соціальний захист населення, з метою узгодження його з міжнародними стандартами.

- Створення механізмів контролю за виконанням соціальних програм: Введення чітких індикаторів для оцінки ефективності програм, що дозволить своєчасно виявляти недоліки та вживати заходів для їх усунення.

8. Залучення міжнародної допомоги

Україна може скористатися міжнародним досвідом та підтримкою в боротьбі з соціальною нерівністю:

- Співпраця з міжнародними організаціями: Залучення ресурсів та експертизи з боку ООН, Світового банку та інших міжнародних установ для реалізації соціальних програм.

- **Участь у міжнародних проектах:** Активна участь України в міжнародних програмах, спрямованих на зменшення бідності та нерівності, може забезпечити доступ до фінансування та нових технологій.

Системний підхід до зменшення соціальної нерівності в Україні під час воєнного стану вимагатиме зусиль з усіх рівнів суспільства. Необхідно об'єднати зусилля держави, громадськості, бізнесу та міжнародних партнерів для реалізації стратегічних напрямків, що можуть забезпечити сталий розвиток і справедливість у суспільстві. Тільки завдяки комплексним та інклюзивним заходам можна досягти значних результатів у подоланні соціальної нерівності та забезпеченні гідного життя для всіх українців, незважаючи на складні умови війни.

Після закінчення воєнного стану в Україні постане багато нових викликів, зокрема, пов'язаних із відновленням соціальної справедливості та зменшенням соціальної нерівності. Війна не лише загострила існуючі проблеми, але й створила нові реалії, які потребують термінового вирішення. Соціальна нерівність є наслідком різноманітних факторів, включаючи економічні, політичні та культурні аспекти. З метою зменшення цієї нерівності в Україні після завершення воєнного стану необхідно визначити стратегічні напрямки, які забезпечать сталий розвиток та соціальну справедливість.

1. Відновлення економіки

Основним стратегічним напрямком для зменшення соціальної нерівності є відновлення економіки, яке має бути орієнтованим на створення робочих місць і підвищення доходів населення. Для цього необхідно:

- **Інвестувати в інфраструктуру:** Відновлення зруйнованої інфраструктури, такої як дороги, мости, лікарні та школи, створить нові робочі місця і підвищить якість життя громадян.
- **Стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу:** Надання кредитів, грантів і податкових пільг для підприємців дозволить створити нові робочі місця та знизити рівень безробіття.

- Залучати іноземні інвестиції: Створення сприятливого бізнес-клімату, включаючи юридичну прозорість та захист прав інвесторів, стане важливим чинником для залучення іноземних капіталів.

2. Реформа соціального захисту

Для ефективної боротьби з соціальною нерівністю необхідно переглянути систему соціального захисту. Основні напрямки реформ можуть включати:

- Перегляд соціальних виплат: Актуалізація соціальних виплат відповідно до реальних потреб населення, зокрема, для малозабезпечених сімей, ветеранів та інших вразливих груп.

- Розширення доступу до соціальних послуг: Забезпечення доступності медичних послуг, освіти та інших соціальних послуг, особливо в регіонах, що постраждали від війни.

- Підтримка родин з дітьми: Запровадження програм підтримки для родин, які виховують дітей, що включають фінансову допомогу, пільги на освіту та охорону здоров'я.

3. Освіта та підвищення кваліфікації

Освіта є ключовим фактором для подолання соціальної нерівності. Для забезпечення рівного доступу до якісної освіти важливо:

- Розвивати інклюзивну освіту: Підтримка дітей з особливими потребами, створення умов для навчання в школах, що враховують потреби всіх учнів.

- Забезпечити доступ до професійного навчання: Впровадження програм професійної підготовки, що відповідають потребам ринку праці, допоможе людям з високим рівнем безробіття отримати нові навички.

- Стимулювати вищу освіту: Підтримка університетів та наукових установ, які сприяють дослідженням і інноваціям, є важливим кроком до розвитку нових галузей економіки.

4. Соціальна інтеграція та підтримка вразливих груп

Після закінчення воєнного стану важливо зосередити зусилля на інтеграції вразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жінок і дітей. Для цього можуть бути реалізовані такі заходи:

- Створення програм для соціальної інтеграції: Розроблення та реалізація програм, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади через навчання, працевлаштування та соціальну підтримку.
- Психологічна підтримка: Забезпечення доступу до послуг психологічної підтримки для всіх, хто пережив травматичний досвід війни.
- Захист прав жінок і дітей: Особлива увага має бути приділена забезпеченню прав жінок та дітей, які стали жертвами насильства, шляхом створення кризових центрів і програм реабілітації.

5. Розвиток регіональної політики

Серйозною проблемою в Україні є регіональна нерівність. З метою зменшення соціальної нерівності важливо:

- Зосередитися на розвитку сільських територій: Реалізація програм, спрямованих на розвиток сільських районів, включаючи підтримку аграрного сектору та розвиток інфраструктури.
- Децентралізація влади: Залучення місцевих громад до прийняття рішень, що дозволить краще враховувати потреби населення.
- Підтримка регіональних ініціатив: Створення умов для розвитку регіональних проектів, які відповідають специфіці та потребам окремих регіонів.

6. Участь громадян у процесах прийняття рішень

Залучення громадян до процесу прийняття рішень є важливим елементом демократичного розвитку. Для цього необхідно:

- Розвивати механізми громадської участі: Створення платформ для обговорення та формування політики, що враховує потреби всіх верств населення.

- Забезпечення прозорості і підзвітності: Введення системи моніторингу та оцінки ефективності державних програм з метою підвищення довіри населення до влади.

7. Створення сприятливого бізнес-клімату

Розвиток бізнесу є важливим чинником у подоланні соціальної нерівності. Для цього важливо:

- Зменшити податковий тягар для малих і середніх підприємств: Це дозволить підприємцям інвестувати в розвиток бізнесу та створення нових робочих місць.

- Спростити процедури ведення бізнесу: Зменшення бюрократичних бар'єрів сприятиме залученню нових інвестицій і розвитку підприємництва.

- Підтримка соціально відповідального бізнесу: Створення умов для розвитку соціального підприємництва, яке спрямоване на вирішення соціальних проблем.

Зменшення соціальної нерівності в Україні після закінчення воєнного стану є складним, але надзвичайно важливим завданням. Для цього необхідно реалізувати комплексний підхід, що включає відновлення економіки, реформу соціального захисту, розвиток освіти, інтеграцію вразливих груп населення, розвиток регіональної політики, залучення громадян до прийняття рішень та створення сприятливого бізнес-клімату. Лише за умови спільних зусиль держави, громадськості та бізнесу можливо досягти соціальної справедливості та забезпечити гідне життя для всіх українців. Стратегічні напрямки, визначені в цьому документі, стануть основою для формування ефективної політики, спрямованої на зменшення соціальної нерівності в країні, що в свою чергу сприятиме стабільності та розвитку суспільства в цілому.

Висновки до розділу 3

Аналіз сучасних проблем соціальної нерівності та бідності в Україні, особливо в контексті воєнного стану, показує, що ці питання залишаються надзвичайно актуальними та потребують системного підходу для їх вирішення. Війна, що триває, створила нові виклики для українського суспільства, які вимагають не лише термінових, але й стратегічних рішень. Для подолання бідності та зменшення соціальної нерівності в Україні необхідно враховувати як внутрішні, так і міжнародні аспекти, що сприяють ефективному управлінню соціальними процесами.

По-перше, важливість адаптації міжнародного досвіду у політиці подолання бідності стає дедалі очевиднішою. Зокрема, країни з успішними програмами соціального захисту можуть надати Україні цінні уроки, як забезпечити ефективну допомогу вразливим верствам населення. Адаптація міжнародних практик не тільки сприятиме запровадженню більш ефективних механізмів, але й допоможе уникнути помилок, які вже були виявлені в інших країнах.

По-друге, стратегічні напрямки зменшення соціальної нерівності повинні бути чітко визначені та реалізовані в умовах післявоєнного відновлення. Це включає необхідність відновлення економіки, підтримку малих і середніх підприємств, а також реалізацію соціальних програм, які забезпечать доступ до базових послуг для всіх громадян. Особливо важливо зосередити увагу на розвитку інфраструктури, яка стала жертвою війни, та на інтеграції внутрішньо переміщених осіб, ветеранів і малозабезпечених верств населення.

По-третє, ключовою умовою для успішного зменшення соціальної нерівності є забезпечення доступу до освіти та професійної підготовки. Система освіти повинна стати більш інклюзивною, забезпечуючи рівний доступ для всіх, включаючи вразливі групи населення. Інвестиції в освіту, особливо в післявоєнний період, є надзвичайно важливими, оскільки вони формують нові покоління громадян, готових до викликів сучасного світу.

Крім того, реформа соціального захисту є ще одним з пріоритетних напрямків. Система соціальних виплат та пільг повинна бути переглянута та адаптована до нових економічних реалій, щоб забезпечити належний рівень життя для всіх верств населення. Підтримка родин з дітьми, а також людей з обмеженими можливостями, повинні стати важливими аспектами соціальної політики.

Не менш важливим є питання розвитку регіональної політики, оскільки Україна має значні диспропорції між різними регіонами. Децентралізація влади, яка дозволяє місцевим громадам краще реагувати на свої потреби, є важливим підґрунтям до вирішення цих проблем, у тому числі із залученням міжнародних фінансових організацій. Участь громадян у процесах прийняття рішень є ще одним ключовим аспектом, оскільки лише за умов відкритого діалогу та прозорості можна досягти справжньої соціальної справедливості.

У підсумку, соціальна нерівність та бідність в Україні залишаються серйозними викликами, які потребують комплексного підходу. Реалізація стратегічних напрямків, які були окреслені в аналізі, має стати основою для формування ефективної політики, спрямованої на зменшення соціальної нерівності та забезпечення гідного життя для всіх українців. Тільки через спільні зусилля держави, громадськості та бізнесу можливо створити умови для стабільного розвитку суспільства, подолання бідності та забезпечення соціальної справедливості.

Таким чином, майбутнє України в значній мірі залежить від ефективності реалізації запропонованих стратегій, які здатні забезпечити стабільний економічний розвиток та соціальну інтеграцію. Головним завданням на найближчий час є створення умов для рівноправної підтримки, у відповідності до сучасних соціально-економічних умов, й розвитку всіх верств населення, які, в свою чергу, сприятимуть соціальному миру та єдності в країні.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження подолання бідності та нерівності в Україні під час дії воєнного стану були сформовані наступні висновки відповідно до завдань дослідження.

Встановлено, що бідність є багатограним явищем, яке охоплює недостатність доходів, доступу до базових ресурсів та можливостей для повноцінного життя. Соціальна нерівність розглядається як диспропорція в доступі до ресурсів і можливостей, що сприяє закріпленню соціальних бар'єрів. Це дає можливість зрозуміти кореневі причини нерівності та сформувані підхід до її подолання з урахуванням структурних особливостей українського суспільства. Розглянуті різновиди бідності, зокрема, абсолютна та відносна бідність, характеризують не лише матеріальні нестатки, а й обмеження соціальних прав та можливостей.

Результати показали, що воєнний конфлікт і пов'язані з ним економічні кризи спричиняють негативні зміни в доходах населення, безробітті, доступі до базових послуг та загальній якості життя. Додатковими чинниками є інфляційні процеси, втрата майна, внутрішнє переміщення населення та погіршення соціальної інфраструктури. Стабільний рівень доходів і можливість доступу до ресурсів, у свою чергу, залежать від наявності адаптованої соціальної політики.

Аналіз підтвердив, що чинники економічної та соціальної нестабільності, посилені кризовими умовами, значно впливають на рівень бідності та соціальну нерівність, погіршуючи становище значної частини населення.

Було досліджено наявні механізми державної підтримки населення та соціальних програм, зокрема соціальну допомогу для внутрішньо переміщених осіб, субсидії на житлово-комунальні послуги та інші види адресної допомоги. Аналіз показав, що хоча ці заходи частково допомагають у зниженні рівня бідності серед найбільш вразливих груп, їхня реалізація стикається з проблемами невідповідності розміру соціального забезпечення соціально-

економічним реаліям сьогодення, недостатнього фінансування, бюрократичних перепон і недостатньої адресності.

Дослідження показало, що міжнародна допомога є важливим ресурсом для підтримки вразливих груп і пом'якшення наслідків економічної кризи. Вивчення міжнародних практик підтвердило важливість адаптації перевірених підходів, зокрема щодо соціальних виплат, стимулювання підприємництва, систем охорони здоров'я та професійної освіти тощо. Зокрема, модель підтримки малого бізнесу та підприємництва, успішно застосована в інших країнах, може сприяти розвитку стійкої економіки в Україні.

Однією з основних груп, що потерпають від зростання бідності, є внутрішньо переміщені особи. Ці громадяни стикаються з обмеженим доступом до житла, медицини, працевлаштування, що ускладнює їхнє соціально-економічне становище. Державна допомога для цієї групи має бути максимально спрощеною та адаптованою до потреб, з урахуванням їхнього вимушеного переміщення.

На основі проведеного аналізу було розроблено рекомендації щодо вдосконалення політики підтримки вразливих груп населення. Серед них особливу увагу приділено підвищенню адресності допомоги, усуненню бюрократичних бар'єрів, удосконаленню механізмів контролю за використанням коштів, залучення громадянського суспільства до соціального забезпечення та соціальної підтримки. Також рекомендовано створення більш гнучких соціальних програм, що здатні адаптуватися до змінних потреб у кризових умовах.

Варто відзначити, що окремо підкреслюється необхідність посилення соціального захисту для таких категорій, як внутрішньо переміщені особи, ветерани, люди з інвалідністю та малозабезпечені громадяни, які особливо потерпають від воєнних дій та економічної нестабільності. Було визначено, що фінансування програм соціального захисту в умовах обмежених ресурсів залишається ключовим викликом для України, а забезпечення прозорості та адресності допомоги є важливою умовою для її ефективності.

Також звертається увага на роль міжнародної підтримки, яка не лише надає необхідні ресурси для фінансування соціальних програм, але й допомагає Україні вдосконалити систему соціального захисту завдяки адаптації перевірених підходів до боротьби з бідністю. Особливу увагу приділено можливостям інтеграції практик, що дозволяють зменшити нерівність через розширення доступу до медичних, освітніх та соціальних послуг, а також стимулювання підприємництва серед вразливих верств населення.

Перспективи реалізації стратегій зменшення соціальної нерівності та боротьби з бідністю після завершення воєнних дій і відбудови України ґрунтуються на інтеграції сучасних підходів до соціальної політики, які враховують регіональні особливості та потреби найбільш вразливих груп населення. Зокрема, важливим є створення нових робочих місць у відновлювальних секторах економіки, забезпечення доступу до якісної освіти та охорони здоров'я, а також підтримка підприємництва через кредитні та інвестиційні програми. Інноваційні цифрові технології сприятимуть прозорості розподілу ресурсів та ефективному моніторингу реалізації соціальних програм. Результативність стратегій залежатиме від рівня співпраці між державою, міжнародними організаціями, бізнесом і громадянським суспільством, що дозволить залучити достатні фінансові та людські ресурси для відновлення соціальної рівноваги.

Дослідження виявило низку проблем та недоліків сучасної соціальної політики, спрямованої на подолання бідності та нерівності під час воєнного стану. Основними викликами для державної політики залишаються питання фінансування, ефективності існуючих механізмів підтримки, забезпечення адресності та гнучкості заходів соціальної підтримки. Адаптація міжнародного досвіду та допомога міжнародних організацій мають потенціал значно покращити якість соціальної політики в Україні, сприяючи побудові стійкої соціальної системи, що здатна відповідати викликам сучасності.

Дослідження підтвердило необхідність подальшого розвитку соціальних ініціатив, зокрема в частині зміцнення системи соціального захисту,

підвищення прозорості та відповідальності за розподіл ресурсів. Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме не лише подоланню бідності та соціальної нерівності в Україні, а й забезпеченню соціальної стабільності та сталого розвитку в умовах постійних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. П. Проблема бідності та соціальні ризики для розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1. С. 6–14.
2. Бориченко К. В. Способи захисту права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 42. С. 128–131.
3. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку: монографія / за ред. Л. В. Лисяк. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
4. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
5. Васильєв О. Бідність за умовами життя в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. 8 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-19> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/686> (дата звернення: 23.09.2024).
6. Волошин І. П. Співвідношення понять «малозабезпеченість» і «бідність». *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. XXIII звітної наук.-практ. конф. (м. Львів, 7-8 лют. 2017 р.)* : у 2-ох ч. Ч. 2. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2017. С. 14–16.
7. Галушко О. Право соціального забезпечення: основні галузеві поняття. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2024. № 78. С. 264–274. DOI: <https://doi.org/10.30970/vla.2024.78.264> URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/12294> (дата звернення: 23.09.2024).
8. Гошовська Д., Гошовський Я. Матеріальна депривація як феноменологія бідності: ревіталізаційний ракурс. *Психологічні перспективи*. 2016. № 27. С. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2016-27-10-20>

URL: <https://psychoprospects.vnu.edu.ua/index.php/psychoprospects/article/view/37> (дата звернення: 23.09.2024).

9. Гусаревич Н. В., Сергієнко О. С., Шевченко Ю. В. Оцінка стану бідності в Україні та шляхи її подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 86–91. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.1.86 URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6978&i=13> (дата звернення: 23.09.2024).

10. Дослідження «Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022 – 2023 роки». *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. Київ. Липень 2023. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work?pid=7302&fbclid=IwAR0Ng-Fbe2SjBsDhE_b2czxbnaDSARHmbAhn0SmNnelq9C5pXG29kWC6qSg (дата звернення: 23.09.2024).

11. Євдокимова В. В. Особливості проблеми виміру та подолання бідності в Україні. *Наукові записки*. Том 83. Соціологічні науки. 2008. С. 40–46.

12. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квіт. 1964 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329 (дата звернення: 23.09.2024).

13. Завгородня С. Поглиблення нерівності в доходах населення в умовах збройної агресії проти України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naselennya-v-umovakh-zbroynoyi> (дата звернення: 23.09.2024).

14. Завгородня С. Прояви економічної нерівності населення в Україні в контексті забезпечення стійкості. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/proyavy-ekonomichnoyi-nerivnosti-naselennya-v-ukrayini-v-konteksti> (дата звернення: 23.09.2024).

15. Задорожна С. Стратегія подолання бідності в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. №3 (7). С. 20–33.

16. Замроз М. Державне регулювання бідності як пріоритетний напрям сучасної соціальної політики. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. 6 с. DOI:

- <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-52> URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/794> (дата звернення:
 23.09.2024).
17. Івашова Л. М. Фінансові механізми реалізації соціальної політики держави: пільги та субсидії для населення. *Вісник Академії митної служби України. Державне управління*. 2013. № 2. С. 34–42. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamscudu_2013_2_8 (дата звернення: 23.09.2024).
18. Ляш О. І. Стратегічні орієнтири державної політики України в напрямі підвищення якості соціальних послуг. *Журнал Європейської економіки*. 2012. Том 11 (№2). URL:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/jee/2012_2/ua/jee-2ua/06I_ua.pdf (дата звернення: 23.09.2024).
19. Кайда О. П. Інноваційні підходи до формування інструментарію реалізації соціальної політики держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 23. С. 85–88.
20. Калюжна Ю. Глобалізація, бідність та екологічна криза: синкретичність проблеми. *Збірник наукових праць Логос*. 2021. №3 (19). С. 10–14. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v3.02> URL:
<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/10136/9634> (дата звернення: 23.09.2024).
21. Капінос Г., Ларіонова К. Проблеми управління сталим розвитком України в умовах війни. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2023. № 1. С. 93–103. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13> URL:
<https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/154> (дата звернення: 23.09.2024).
22. Когатько Ю. Суб'єктивна бідність в Україні: динаміка, вплив пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. 8 с. DOI:
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-26> URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2734> (дата звернення: 23.09.2024).

23. Костюк В. Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерел права соціального забезпечення: науковотеоретичний аспект. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. С.68-73.
24. Кравченко М. В. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_8 (дата звернення: 23.09.2024).
25. Кравченко М. В. Особливості державної політики щодо подолання бідності в Україні. *Соціально-економічні та демографічні наслідки системної кризи в Україні та шляхи їх подолання*. 2010. С. 135–141.
26. Лібанова Е. М. Бідність населення України : причини, масштаби, наслідки : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 328 с.
27. Медяник В.А. Стан адміністративно-правового регулювання сучасної доктрини соціальної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 2(37). С. 71-74. DOI: <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2.876> URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v2_2021/15.pdf (дата звернення: 23.09.2024).
28. Мельник С., Гаєвська Н. Критерії оцінки бідності працюючого населення в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2012. № 2. С. 14–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uap_2012_2_5 (дата звернення: 23.09.2024).
29. Ніколаєва О., Доронцева Є. Місія (не)можлива? Як держава змінює соціальну політику для захисту найвразливіших під час війни. 2023. URL: <https://voxukraine.org/misiya-nemozhlyva-yak-derzhava-zminyuye-sotsialnu-polityku-dlya-zahystu-najvrazlyvishyh-pid-chas-vijny> (дата звернення: 23.09.2024).
30. Олійник Г. Проблема бідності: соціальний контекст. *Social Work and Education*. 2017. Vol. 4. №. 2. P. 63-76.
31. Оцінка впливу війни на людей. ПРООН. 12.06.2023. 16 с. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/otsinka-vplyvu-viyny-na-lyudey> (дата звернення: 23.09.2024).
32. Оцінки громадянами соціально-економічної ситуації та соціально-економічної політики влади, соціальне самопочуття громадян (вересень 2024р.). 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni>

doslidzhennia/otsinky-gromadianamy-sotsialnoekonomichnoi-sytuatsii-ta-sotsialnoekonomichnoi-polityky-vlady-sotsialne-samopochuttia-gromadian-veresen-2024r (дата звернення: 23.09.2024).

33. Під час великої війни рівень бідності в Україні зріс на 19% — докторка економічних наук. Громадське радіо. 2024. URL: <https://hromadske.radio/news/2024/05/13/pid-chas-velykoi-viyny-u-kilka-raziv-zbilshylas-kilkist-tykh-khto-perebuvaie-u-stani-kraynoi-bidnosti-doktorka-ekonomichnykh-nauk> (дата звернення: 23.09.2024).

34. Підлипна Р. П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1 (69). Ч. 1 С. 16–22.

35. Поплавська О. М., Поляк Н. О. Державна політика зайнятості: здобутки та перешкоди на шляху подолання бідності в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 233–241. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-233-241> URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_5_0_233_241 (дата звернення: 23.09.2024).

36. Римар Я. Соціокультурний вимір бідності в умовах кризового суспільства. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2016. Т. 19, № 8. С. 173–179. DOI: <https://doi.org/10.15421/171668> URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/677/688> (дата звернення: 23.09.2024).

37. Риндзак О. Соціальна вразливість населення та її понятійно-термінологічне забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-79> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/947> (дата звернення: 23.09.2024).

38. Рябініна Н.О. Економічний добробут і соціальне благополуччя населення України в повоєнні роки. *Соціальна економіка*. 2024. № 67. С. 60–71. URL: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-67-06> (дата звернення: 23.09.2024).

39. Савченко В., Маклюк О. Взаємозв'язок демографічної ситуації та фінансової безпеки на національному і регіональному рівнях. *Економічний форум*. 2022. № 1. С. 39–47. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-4-5> URL: https://www.researchgate.net/publication/367415291_VZAEMOZV'AZOK_DEMOGRAFICNOI_SITUACII_TA_FINANSOVOI_BEZPEKI_NA_NACIONALNOMU_I_REGIONALNOMU_RIVNAH (дата звернення: 23.09.2024).
40. Сідельникова Л.П. Соціальні видатки бюджету у системі забезпечення добробуту громадян. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2019. № 1 (45). С. 64–69.
41. Скільки українців живуть за межею бідності: демограф заявив, що Україна повернулася на 20 років назад. ТСН. 17.10.2023. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/za-mezheyu-bidnosti-67-ukrayinciv-demograf-zayaviv-scho-cherez-viynu-ukrayina-povernulasya-na-20-rokiv-nazad-2431633.html> (дата звернення: 23.09.2024).
42. Стоколос В. В. Механізми підвищення якості життя населення України як пріоритет соціальної політики держави: магістерська дис. : 281 Публічне управління та адміністрування / Стоколос Владислав Васильович. Київ, 2020. 111 с. URL: <https://ela.kpi.ua/items/93593d9c-5051-417e-83fc-e869a997caf7> (дата звернення: 23.09.2024).
43. Ткачук В. Соціальне забезпечення як передумова подолання бідності та соціальної ізоляції населення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3(89). С. 66–70. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2019-3\(89\)-66-70](https://doi.org/10.26642/ema-2019-3(89)-66-70). URL: https://www.researchgate.net/publication/337752055_Socialne_zabezpecenna_ak_redumova_podolanna_bidnosti_ta_socialnoi_izolacii_naselenna (дата звернення: 23.09.2024).
44. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. 2024. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 23.09.2024).

45. У бідності живе кожен третій українець, - Світовий банк. Рубрика. 2024. URL: <https://rubryka.com/2024/06/02/u-bidnosti-zhyve-kozhen-tretij-ukrayinets-svitovuj-bank/> (дата звернення: 23.09.2024).
46. Федорович І. М., Шевчук Я. О. Соціальний захист населення в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 4. С. 161-167. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.4.161> URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3041/3077> (дата звернення: 23.09.2024).
47. Фтомова О. С. Рівень життя, бідності та нерівності в Україні та країнах Європи. *Тези доп. ХІІ міжнар. наук.-практ. конф. Актуальні проблеми сучасної науки. 30 травня 2019*. Харків – Відень – Берлін, 2019. С. 70–76.
48. Хомяк М. Бідність в Україні у показниках соціальної статистики. *Соціологічні студії, розділ Методологія соціологічних досліджень*. 2013. № 2(3). С. 70–76. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2013-02-70-76> URL: <https://sociostudios.vnu.edu.ua/index.php/socio/article/view/83/60> (дата звернення: 23.09.2024).
49. Цимбалюк І. О. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 320 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23405/1/Inkl_econ.pdf (дата звернення: 23.09.2024).
50. Чуприна О. О. Порівняльний аналіз методологічних підходів до оцінки бідності та соціальної нерівності. *Економічний простір*. 2013. № 75. С. 131–140.
51. Юник І. Г. Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 187–195. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27> URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2023/27.pdf (дата звернення: 23.09.2024).

52. Юрчик Г. Соціальне підприємництво в Україні: соціально-економічна значимість та механізм підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах посилення загроз. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2024. Випуск 1 (48). С. 181–193. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2024_48/zb48_17.pdf (дата звернення: 23.09.2024).

53. Як змінювався рівень бідності в Україні. Слово і діло. 04.05.2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/04/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-bidnosti-ukrayini> (дата звернення: 23.09.2024).

54. Bresson F., Duclos J.-Y., Palmisano F. Intertemporal pro-poorness. *Social Choice and Welfare*. 2019. Vol. 52. P. 65–96. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00355-018-1140-6> URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00355-018-1140-6#Bib1> (last accessed: 23.09.2024).

55. Chakravarty S., Chattopadhyay N., D'Ambrosio C. Pro-Poorness Orderings. *Review of Income and Wealth*. 2018. Vol. 65. DOI: <https://doi.org/10.1111/roiw.12381> URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/roiw.12381> (last accessed: 23.09.2024).

56. Essama-Nssah B., Lambert P. Measuring Pro-Poorness: A Unifying Approach With New Results. *Review of Income and Wealth*. 2009. Vol. 55. P. 752–778. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2009.00335.x> URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-4991.2009.00335.x> (last accessed: 23.09.2024).

57. Groll T., Lambert P. The Pro-Poorness, Growth and Inequality Nexus: Some Findings From a Simulation Study. *Review of Income and Wealth*. 2013. Vol. 59. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2012.00522.x> URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-4991.2012.00522.x> (last accessed: 23.09.2024).

58. Mohamad N., Affandi H., Saari M., Mustaffa Kamal M.F., Mat Noor M. The impact of preschool outdoor environment on children's socio-emotional

development. *Jurnal Kejuruteraan*. 2022. № 5. P. 15–22. DOI: [https://doi.org/10.17576/jkukm-2022-si5\(1\)-02](https://doi.org/10.17576/jkukm-2022-si5(1)-02). URL: <https://www.ukm.my/jkukm/wp-content/uploads/2022/si5-1/02.pdf> (last accessed: 23.09.2024).

59. Morris M. The Liability of Poorness: Why the Playing Field is Not Level for Poverty Entrepreneurs. *Poverty & Public Policy*. 2020. Vol. 12. P. 304-315. DOI: <https://doi.org/10.1002/pop4.283> URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pop4.283> (last accessed: 23.09.2024).

60. Morris M., Kuratko D., Audretsch D., Santos S. Overcoming the liability of poorness: disadvantage, fragility, and the poverty entrepreneur. *Small Business Economics*. 2022. Vol. 58. P. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-020-00409-w> URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11187-020-00409-w> (last accessed: 23.09.2024).

61. Panha V. Social entrepreneurship as a poverty alleviation tool: a comprehensive analysis. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2024. Vol. 8. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1234/56796> URL: https://www.researchgate.net/publication/385073789_SOCIAL_ENTREPRENEURSHIP_AS_A_POVERTY_ALLEVIATION_TOOL_A_COMPREHENSIVE_ANALYSIS (last accessed: 23.09.2024).

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)

ННІНО_2024_281_Глінський І.Ю..pdf

Документ відправлено: 00:44 20.12.2024

Документ отримано: 00:43 20.12.2024

Відправник документу

Отримувач документу

Електронний підпис

00:44 20.12.2024

Ідентифікаційний код: 2686200868

Кожина Алла Василівна

Власник ключа: Кожина Алла Василівна

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 00:44 20.12.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 382367105294AF97040000001AA60D002ED32C03

Тип підпису: кваліфікований

Тип сертифікату: кваліфікований

Електронний підпис

10:24 23.12.2024

Ідентифікаційний код: 3059508846

МАРУШЕВА ОЛЕКСАНДРА АНАТОЛІЇВНА

Власник ключа: МАРУШЕВА ОЛЕКСАНДРА АНАТОЛІЇВНА

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 10:24 23.12.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000CB3DF000377AD204

Тип підпису: удосконалений

Тип сертифікату: кваліфікований

Електронний підпис

12:35 23.12.2024

Ідентифікаційний код: 2823609152

Глінський Ігор Юрійович

Власник ключа: Глінський Ігор Юрійович

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 12:35 23.12.2024

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 382367105294AF97040000001C43180041564603

Тип підпису: кваліфікований

Тип сертифікату: кваліфікований